

หลักสูตรการศึกษา

370

ธ551ท

BURAPHA UNIVERSITY LIBRARY

3 2498 00154046 5

1
Nichols

22 July 06

หลักการศึกษาศาสตร์

โดย

ดร. อังกร บัวศรี B.S., M.A., Ed. D.

(ตามหลักสูตรวิชาครุศาสตร์
ของกระทรวงศึกษาธิการ)

แพรวพิทยา

716-719 วิบูลย์

พระนคร,

PRAE PITTAYA

Tel. 24283

P.O. Box 914

พิมพ์ดีด
พิมพ์จำหน่าย

เล่มละ ๒๕ บาท

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ ถนนเฟื่องนคร พระนคร โทร. 27573

นายเชวง เชวงธรรมรัตน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๖

Y7310

370

B 5514

54

สารบัญ

ตอนที่ ๑

หลักเบื้องต้นของการศึกษา

หน้า

บทที่ ๑ การศึกษาและการส่งสอน

ความหมายของการศึกษา

๓

ความสำคัญของการศึกษา

๕

ความหมายของการสอน

๑๒

บทที่ ๒ การศึกษาและระบบการปกครอง

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับระบบการปกครอง

๑๗

ประชาธิปไตยกับการศึกษา

๑๕

บทที่ ๓ วิทยาศาสตร์แห่งการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับการศึกษา

๒๓

ความสำคัญของวิทยาศาสตร์แห่งการศึกษา

๒๖

ตอนที่ ๒

ครู นักเรียนและโรงเรียน

บทที่ ๔ บุคลิกลักษณะของครู

ความหมายของลักษณะ

๓๑

ความสำคัญของบุคลิกลักษณะ

๓๒

บทที่ ๕ อิทธิพลและสิทธิและการปกครองของครู

ขอบเขตของอิทธิพล	๓๕
การกระจายอิทธิพล	๔๐
หลักในการใช้อิทธิพล	๔๒
ขอบเขตของสิทธิ	๔๓
การปกครองของครู	๔๕

บทที่ ๖ หน้าที่ครูใหญ่และครูน้อย

ความรับผิดชอบของครูใหญ่	๕๑
หน้าที่ครูใหญ่	๕๒
หน้าที่ครูน้อย	๕๖

บทที่ ๗ ครูประจำชั้นและครูพิเศษ

ความแตกต่างระหว่างครูประจำชั้นและครูพิเศษ	๖๑
ผลดีผลเสียของครูประจำชั้นและครูพิเศษ	๖๒

บทที่ ๘ ความร่วมมือระหว่างครูและความสัมพันธ์

ระหว่างครูกับนักเรียน

การร่วมมือขึ้นอยู่กับหลักประชาธิปไตย	๖๕
ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน	๖๘

บทที่ ๙ ลักษณะเด็กวัยต่าง ๆ

ลักษณะเด็กเกิดใหม่จนถึงอายุ ๕ ปี	๗๕
ลักษณะเด็กที่อยู่ในวัยเด็ก (๖-๑๓ ปี)	๗๕

		หน้า
	วัยเด็กตอนต้น (๖-๕ ปี)	๘๐
	วัยเด็กตอนกลาง (๕-๑๑ ปี)	๘๕
	วัยเด็กตอนปลาย (๑๑-๑๓ ปี)	๘๖
	วัยรุ่นตอนต้น (๑๓-๑๖ ปี)	๘๘
	วัยรุ่นตอนปลาย (๑๖-๑๘ ปี)	๘๘
บทที่ ๑๐	ธรรมชาติและความต้องการของเด็ก	
	ความสำคัญของธรรมชาติ และ	
	ความหมายที่มีต่อการศึกษา	๑๐๕
	ความเหนื่อยและการพักผ่อน	๑๑๐
บทที่ ๑๑	เอกลักษณ์และการส่งเสริมเอกลักษณ์	
	ของนักเรียน	
	ความหมาย การศึกษาหาความรู้	
	และการส่งเสริมเอกลักษณ์	๑๑๕
บทที่ ๑๒	การสร้างอุปนิสัยและความประพฤติ	
	ของนักเรียน	
	จุดมุ่งหมาย หน้าที่ของครู	
	วิธีการและปัญหาการสร้างอุปนิสัย	๑๒๑
บทที่ ๑๓	หน้าที่ของโรงเรียนและความสัมพันธ์	
	ระหว่างบ้านกับโรงเรียน	
	ครูกับหน้าที่ของโรงเรียน	๑๒๗
	ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน	๑๓๑

บทที่ ๑๔ การจัด การปกครอง และระเบียบ วินัยในโรงเรียน

การจัดและการปกครอง ๑๓๕

ระเบียบและวินัย ๑๔๗

บทที่ ๑๕ โรงเรียนประจำ

สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับโรงเรียนประจำ ๑๖๓

ตอนที่ ๓

อุปกรณ์ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน

บทที่ ๑๖ หลักสูตร ประมวลการสอน และตารางสอน

หลักสูตร ๑๖๕

ประมวลการสอน ๑๘๗

ตารางสอน ๑๕๕

บทที่ ๑๗ หนังสือและตำราเรียน

ประโยชน์ หลักในการเลือก และหน้าที่ของครู ๑๕๕

บทที่ ๑๘ อุปกรณ์การศึกษาและโสตทัศนศึกษา

อุปกรณ์การศึกษา ๒๐๓

โสตทัศนศึกษา ๒๑๐

ตอนที่ ๔

การจัดและบริหารการศึกษา

ย

บทที่ ๑๙	การจัดการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติ	
	การจัดการศึกษา	๒๑๗
	แผนการศึกษาแห่งชาติ	๒๒๑
บทที่ ๒๐	การแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน	
	ในกระทรวงศึกษาธิการ	๒๔๗
	การแบ่งส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการ	๒๕๐
บทที่ ๒๑	โครงการศึกษา	
	โครงการพัฒนาการศึกษา	๒๖๑
	โครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค	๒๖๗
บทที่ ๒๒	การศึกษาผู้ใหญ่	
	ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่	๒๗๕
	ปัญหาการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศไทย	๒๗๖
	การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการ	๒๗๗
บทที่ ๒๓	สหศึกษาและการศึกษาเรื่องเพศ	-
	สหศึกษา	๒๘๓
	การศึกษาเรื่องเพศ	๒๘๔

บทที่ ๒๔ จริยศึกษา พลศึกษา ศิลปศึกษา
และอาชีวศึกษา

จริยศึกษา	๓๐๒
พลศึกษา	๓๐๕
ศิลปศึกษา	๓๒๐
อาชีวศึกษา	๓๒๒

บทที่ ๒๕ พระราชบัญญัติและระเบียบต่าง ๆ	๓๒๗
พระราชบัญญัติ	๓๓๑
ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ	๓๕๐

ตอนที่ ๑

หลักเบื้องต้นของการศึกษา

การที่จะเรียนรู้และเข้าใจเรื่องหนึ่งเรื่องใดได้ดั่งนั้น จำเป็นจะต้องทราบพื้นฐานและที่มาของเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน เป็นต้นว่า ถ้าจะเรียนเรื่องการเล่นดนตรีอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จำเป็นต้องทราบหลักเบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรีและเครื่องดนตรีนั้น เช่นการเทียบเสียง การอ่านโน้ต การเก็บรักษาและการใช้ เป็นต้น การเรียนรู้เรื่องการศึกษา ก็เช่นเดียวกัน จะต้องรู้หลักเบื้องต้นเสียก่อน เพื่อจะได้เข้าใจว่ากำลังเรียนถึงเรื่องอะไรอยู่ และสิ่งที่เรียนนั้นมีลักษณะอย่างไร มีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ อย่างไร

ในตอนที ๑ ผู้เรียนจะได้ทราบหลักเบื้องต้น ของการศึกษาที่สำคัญ ๆ อาทิ ความหมายของการศึกษา ความแตกต่างระหว่าง การศึกษากับการสั่งสอน ความสัมพันธ์ระหว่าง การศึกษากับสิ่งอื่น ๆ เช่น ระบบการปกครอง และลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของ การศึกษา เป็นการปูพื้นฐานเพื่อความเข้าใจในขั้นต่อไป

บทที่ ๑

การศึกษาและการสอน

ความหมายของการศึกษา

การตีความหมายของการศึกษา เราอาจพิจารณาได้เป็น ๒ นัย คือ ตีความในแง่การกระทำของโรงเรียนและสังคมประการหนึ่ง และตีความในแง่ของชีวิตของบุคคลอีกประการหนึ่ง

ความหมายที่ติดถือการกระทำ

ของโรงเรียนและสังคมเป็นหลัก

ความหมายของการศึกษาที่กำหนดชนไว้ดังต่อไปนี้ เป็นความหมายที่ผู้ใหม่ทัศนว่า การศึกษาเป็นเรื่องที่ควรกำหนดขอบเขตให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยถือว่าการศึกษา เป็นเรื่องที่สังคมจัดขึ้น โดยมอบหมายให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้นถ้าจะพิจารณาคความหมายของการศึกษาก็ควรพิจารณาจากการปฏิบัติของโรงเรียนและสังคมประกอบกัน

X ในแง่ของการกระทำของโรงเรียน การศึกษา หมายถึง กระบวนการอันเป็นส่วนรวมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อช่วยสร้างเสริมความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ อันมีคุณค่าให้แก่บุคคล

X ในแง่ของการกระทำของสังคม การศึกษา หมายถึง กระบวนการสังคม ที่สังคมจัดขึ้น โดยกำหนดให้บุคคลเข้าอยู่ในขอบข่ายของสิ่ง

แวดล้อมที่จัดไว้เป็นพิเศษ (ตั้งแวดล้อมที่จัดไว้คือ โรงเรียน) และ
ช่วยสร้างเสริมพัฒนาการให้แก่บุคคลทั้งในด้านส่วนตัวและสังคม

ความหมายที่ยึดถือชีวิตของบุคคลเป็นหลัก

ผู้ทรงการศึกษา ในวงกว้าง ออกไปพยายามให้นิยามของการ
ศึกษาในลักษณะที่ครอบคลุมชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย โดย
พิจารณาว่าธรรมชาติของชีวิตเป็นอย่างไร แล้วให้ความหมายของการ
ศึกษาสอดคล้องกันไป ตัวอย่างของความหมายของการศึกษาที่อาศัย
หลักดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

๑. การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม อันเป็นผลเนื่อง
มาจากประสบการณ์ของบุคคล

ผู้ให้นิยามความเห็นว่า การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่ได้นั้น
หมายถึงการที่ต้องมีความเจริญงอกงามทั้งทางกาย ทางอารมณ์ สังคม
และอื่น ๆ ทุกด้าน ถ้าหยุดเจริญงอกงามเมื่อใดก็หมายถึงการสิ้นสุดของ
ชีวิตนั่นเอง ถึงจะประกั้นให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้นได้ก็ คือ การ
ศึกษา โดยเฉพาะไม่เพียงแต่ประกั้นในความเจริญงอกงามเท่านั้น แต่
ยังรับผิดชอบในการที่จะให้เกิดความเจริญงอกงามอย่างดีที่สุดด้วย อย่าง
ไรก็ตามการที่เจริญงอกงามขึ้นมาได้นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ โดยปราศ-
จากสาเหตุ จำเป็นต้องมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ๆ ด้วย เหตุ
การณ์ที่เกิดขึ้น เรียกว่า *ประสบการณ์*

การตีความหมายของการศึกษา ว่าเป็นความเจริญงอกงาม
เป็นการตีความหมายโดยอาศัย ผล ของการศึกษาเป็นหลัก ในบาง

กรณีมีผู้ตีความหมายโดยอาศัย เหตุ คือ ประสิทธิภาพเป็นหลักมี ทำ
 ให้นิยามของการศึกษา แปรรูปไปจากเดิมบ้าง ทั้ง ๆ ที่ความหมายใน
 บัญชีปลายคงเป็นอย่างเดียวกัน นิยามดังกล่าวมีข้อความดังนี้:-

การศึกษา คือกระบวนการของประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ
 ต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยสร้างเสริมประสพ
 การณ์เดิมให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ จากการที่บุคคลได้เรียนรู้ ได้มีพัฒนา
 การและความเจริญออกมา

นิยาม ของความหมายของการศึกษา ดังได้กล่าวมานี้ ได้มา
 จากการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงในชีวิต กล่าวคือ นับตั้งแต่เกิดมาทีเดียว
 เราทุกคนต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อช่วยในการดำรงชีวิต และสร้างควม
 สัมบูรณ์พูนสุขให้แก่ตัวเรา ทั้งนเรมตั้งแต่การหายใจ การคุดนมมารดา
 การคูดาน การนั่ง การยืน การเดิน การพูด การวิ่ง และอื่น ๆ เป็นลำดับ
 มา จากสิ่งทั้งหลาย ๆ ไม่สลับซับซ้อน จนถึงสิ่งที่ยาก ที่ต้องการความรู้
 ทักษะ และความเข้าใจประกอบการกระทำต่าง ๆ เหล่านี้ ในขั้นต้นเรามัก
 ทำไม่ได้ดี แต่เมื่อฝึกฝนมากขึ้น และมีการแก้ไขการกระทำเดิม ก็
 สามารถทำได้ดีขึ้นเป็นลำดับ การที่เรากระทำสิ่งต่าง ๆ และปรับปรุงการ
 กระทำของเรา ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเป็นเหตุให้ตัวเราก้าวหน้าไปเช่น
 กล่าวตามภาษาปัจจุบันว่า เราได้มีประสบการณ์และเรียนรู้โดยการ
 ปรับปรุงประสบการณ์และวนเวียนอยู่กับการปรับปรุงประสบการณ์ให้
 ดีขึ้น ถ้าประสบการณ์มีคุณภาพดี ผลที่บังเกิดแก่ตัวเราก็คงไปด้วย กระ
 บวนการของ การที่ ได้ มีประสบการณ์ได้ ปรับปรุงแก้ไขประสบการณ์ได้

เรียนรู ได้มีพัฒนาการและความเจริญงอกงามต่อเนื่องกันไปจนตลอดชีวิตเช่นนี้ เราเรียกว่า การศึกษา ผู้ใดได้ชื่อว่าการศึกษาคือหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของประสบการณ์ที่ได้นั้นมา ถ้าประสบการณ์นั้นชักจูงไปในทางต่ำ เช่น ประสบการณ์ในทางลัทธิมหายาน ทูจริต และเบียดเบียนผู้อื่น ผลที่เกิดขึ้นย่อมผลักดันให้ระดับการศึกษาต่ำลง และผู้นั้นก็ได้อะไรจากการศึกษาไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่มีประสบการณ์ในด้าน การรวมมือ การรู้จักรับผิดชอบ การมีความซื่อสัตย์สุจริต และการมีความเป็นประชาธิปไตย ย่อมได้รับคุณค่าของการศึกษาในระดับสูง และได้ชื่อว่าเป็นผู้มีการศึกษาดี การที่จะกล่าวได้ว่าผู้ใดไม่มีการศึกษาเลยย่อมไม่ถูกต้อง เพราะผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยนั้นไม่มี อย่างน้อยที่สุดทุกคนที่มีชีวิตอยู่ย่อมเป็นผลของการศึกษาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ความแตกต่างจะมีอยู่ในระดับของการศึกษาเท่านั้น

อนึ่ง เมื่อพูดถึงความเจริญงอกงาม พึงเข้าใจว่าหมายถึงความเจริญงอกงาม ทั้งก่อให้เกิดผลดีแก่บุคคลโดยส่วน รวม ทั้งในส่วนตัวและสังคม ความเจริญงอกงามของนักการพนันในด้านความสามารถในการเล่น ไม่ได้ถือว่าเป็นความเจริญงอกงามตามความหมายของการศึกษา เพราะความสามารถดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีแก่บุคคลภาพ และทัศนคติของผู้เล่นแต่อย่างใด ในสายตาของสังคมก็เป็นสิ่งเกี่ยวข้องด้วย

สรุปแล้ว ถ้าจะตีความหมายของการศึกษา ในแง่ความเจริญงอกงามของชีวิตก็พึงพิจารณาว่า การศึกษา เป็นกรรมวิธีที่ช่วยประกันว่าความเจริญงอกงามในระยะต่าง ๆ อันพึงมีพึงได้ของบุคคลนั้นจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เป็นการส่งเสริมความสะอาดสบายแก่ชีวิตไม่

ว่าในวัยใด ความหมายนั้นเป็นหลักความคิดของนักการศึกษาปัจจุบัน เป็นหลักที่บ่งชี้ว่าการศึกษานั้นเป็นเรื่องของทงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ แต่ละตอนล้วนมีความหมายและมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน

๒. การศึกษา คือ การปรับตัวบุคคลให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวบุคคล

นิยามข้างบนนั้นสืบเนื่องมาจากความคิดที่ว่า การดำรงชีวิตอยู่จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการปรับตัวของบุคคล เป็นต้นว่า เด็กที่คลอดใหม่ ๆ ถ้าจะดำรงชีวิตอยู่ได้และเจริญงอกงามต่อไป ก็ต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับอุณหภูมิใหม่ ความกดดันใหม่ บรรยากาศใหม่ ความชุ่มชื้นใหม่ ฯลฯ ให้ได้เสียก่อน การปรับตัวดังกล่าวถือว่าเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง และจะดำเนินไปตลอดชีวิต ในบางกรณีบุคคลมีความรู้ ความสามารถมากขึ้น ก็อาจปรับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการของตน เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น มีการสร้างที่อยู่อาศัย ตัดแปลงธรรมชาติเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ เป็นต้น

ทัศนะดังกล่าวข้างต้นนี้ ความจริงก็ถูกต้อง หากแต่ถ้าเป็นการกล่าวข้ามจนสุดท้ายไป เพราะกระบวนการของการปรับตัวย่อมหนีประวัติศาสตร์ไปไม่พ้น นักการศึกษาปัจจุบันจึงนิยมใช้นิยามข้อแรกมากกว่าความหมายหน้ที่กระแบาย ๆ เนื่องจากเพิ่งเล็งจุดสำคัญเพียงจุดเดียว

การตีความหมายของการ ศึกษาโดยอาศัยหลัก ข้างต้นเป็นการตีความหมายอย่างกว้างขวาง แต่มีตัวอย่างอยู่เหมือนกันที่การตีความหมายเป็นไปอย่างแคบ ๆ ทำให้การศึกษา ขาดความ สำคัญไปจากที่ควรเป็น ในทนั้นจะขอหยิบยกมาพิจารณาเพียง ๒-๓ ตัวอย่าง

๑. การศึกษา คือ การเรียนหนังสือ นี่เป็นทักษะของบุคคล
ทั่วไป และในวงการศึกษาดังนี้มา บัจจุบันถูกยกเลิกไปแล้ว เพราะ
เราต่างเห็นพ้องต้องกันว่า การเรียนหนังสืออย่างเดิยงหาเพียงพอไม่

๒. การศึกษา คือ การฝึกสมองของบุคคลให้เฉลียวฉลาด
ทักษะนี้คิดว่าแคบไป เพราะมุ่งแต่พัฒนาการทางปัญญาอย่างเดียว
(และใช้วิธีฝึกผิด ๆ ด้วย) โดยไม่คำนึงถึงพัฒนาการในด้านอื่น ๆ ซึ่ง
มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัญญา

๓. การศึกษา คือ การช่วยบุคคลให้เข้าใจตนเองดีขึ้น นิยาม
นี้กำหนดเองด้วยกัน มุ่งแต่ตัวของตัวจนลืมสังคมและสิ่งแวดล้อม และไม่
ได้มองในแง่ของพัฒนาการที่จำเป็นเท่าที่ควร

๔. การศึกษา คือ การทำคนให้เป็นพลเมืองดี นี่เป็นแนว
คิดที่มุ่งในด้านความต้องการของสังคมมากเกินไป อันอาจทำให้ความ
ต้องการของคนถูกมองข้ามไปเสีย นอกจากนั้นยังเป็นการพยายาม
รักษาสภาพของสังคมให้คงเดิมมากเกินไป เพราะเมื่อมุ่งการเป็นพล
เมืองดีแล้ว ย่อมจำเป็นต้องวางเกณฑ์ขึ้นไว้เป็นแบบฉบับ ทำให้ยาก
แก่การเปลี่ยนแปลง

ความหมายของการศึกษา ตามตัวอย่างที่ได้ยกมาแสดงนี้ เป็น
ความหมายที่ไม่ควรนำมาใช้ เพราะการศึกษามีความหมายกว้างแคบเพียงใด
ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับก็ยิ่งน้อยลงเพียงนั้น หลักสำคัญของการศึกษา
ความหมายก็คือ ควรช่วยขยายกว้างขวาง และขณะเดียวกันสามารถ
นำไปปฏิบัติได้

ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษาจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการถ่ายทอดวัฒนธรรม

มนุษย์เราต่างกับสัตว์ในสิ่งสำคัญสามประการ คือ ความสามารถในการคิด มีความสามารถในการใช้ภาษา และมีความสามารถในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ความสามารถเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรารักษาเผ่าพันธุ์ของเราไว้ได้ ตลอดจนสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมและปรุงแต่งให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ดีตามความสามารถดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่เป็นสิ่งที่ค่อย ๆ พัฒนาการมาทีละน้อย ๆ จากความพยายามในการพยายามดำรงชีวิตอยู่ของเราเอง การมีชีวิตอยู่จึงไม่ใช่เรื่องของการเล่นให้ต้องลงลอยไปตามบุญตามกรรม ข้อสำคัญที่สุดก็คือเราจะต้องสามารถปรับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบให้เป็นไปตามความต้องการเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความสะดวกสบาย สัตว์บางจำพวกหรือชนบางเผ่าที่สูญพันธุ์ไปก็เนื่องจากขาดความสามารถดังกล่าวมานี้

การคิดที่ดี การใช้ภาษาที่ดี และการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ก็ดี เป็นเรื่องของการศึกษา คือต้องมีการเรียนรู้และฝึกฝนประกอบกัน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาจึงเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งสำหรับชีวิต เด็กที่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกตั้งแต่เด็ก ๆ ไม่เคยได้ยินเสียงคนพูด ไม่เคยได้ติดต่อกับคนอื่น ย่อมไม่สามารถพูดภาษาคนได้ ไม่รู้ว่าจะติดต่อกับคนอื่นอย่างไร ไม่รู้ว่าหากปฏิกิริยาของคนนั้นเป็นอย่างไร พฤติกรรมที่แสดงออกก็คงไม่ต่างอะไรกับสัตว์ คนเราที่ต่างกับสัตว์ชนมาได้ก็เพราะ โครงสร้างของร่างกายโดยเฉพาะ สมองสามารถทำในสิ่งที่สัตว์ทำไม่ได้ อย่างไรก็ตามถ้าเราไม่ใช้สิ่งที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์คือไม่ศึกษา เราก็คงไม่ผิดกับ

สัตว์เท่าใดนัก ทำนองเดียวกับการมีเงินแต่นำเอาไปฝังไว้ ค่าของเงิน
ก็ไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

การศึกษาสร้างเสริมบุคคลและสังคมให้ดีขึ้น

การศึกษาไม่ใช่สิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเพื่อ
การถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้น แต่การศึกษามีส่วนในการสร้างเสริม
บุคคลและสังคมให้ดีขึ้นด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวบุคคลนั้น ชัยชนะนั้นนอก
จากจะอ้างอิงประวัติคำสดรทชให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์ นับแต่อดีต
มาจนถึงปัจจุบันแล้ว กระบวนการศึกษาเองก็บังอยู่ในตัวว่า การปรับ
ปรุงประดพการณ เดิมนี้ย่อมหมายถึงประดพการณใหม่ที่มีคุณภาพดี
ช้นกว่าเดิม ตัวบุคคลย่อมมีพัฒนาการก้าวหน้าไปด้อยอย่างไม่มีปัญหา
การที่บุคคลมีทัศนคติอันดีงาม มีความรู้สึกเห็นใจผู้ตกทุกข์ได้ยาก และ
มีใจเมตตากรุณานับว่าเป็นผลส่วนหนึ่งของการศึกษาที่ช่วยสร้างเสริมให้
เกิดขึ้นในตัวบุคคล

ผลของการศึกษาไม่ได้เกิดแก่ตัวบุคคลเท่านั้น เมื่อบุคคลก้าว
หน้าไป สังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ก็ก้าวหน้าตามไปด้วย วัฒนธรรมที่เรา
เห็นอยู่ทุกวันนี้ไม่ว่าจะแสดงออกในรูปของวัตถุหรือสิ่งก่อสร้าง คิดป
ดถาบันหรือความเชื่อถือต่าง ๆ ล้วนชี้ให้เห็นถึงความก้าวหน้าของสังคม
ทั้งด้าน ประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ กิด การค้นพบสิ่งใหม่ ๆ กิด เป็นผลส่วน
หนึ่งของการศึกษา ซึ่งช่วยให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป เมื่อพิจารณาใน
แง่ของการมีชีวิตอยู่ร่วมกัน เราย่อมตระหนักได้ว่า การศึกษาไม่ใช่สิ่ง
จำเป็นสำหรับบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมอีกด้วย ถ้า

ไม่มีการศึกษาดังคมจะรวมกันอยู่เป็นบึงแผ่นหาได้ไม่ การติดต่อใน
ระหว่างสังคมก็จะมี เพราะขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ในการติดต่อ
ขาดภาษาที่เป็นสื่อกลาง และขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันเพราะไม่มี
วัฒนธรรมที่ปรากฏชัดให้แต่ละฝ่ายยึดเป็นรากฐานของความเข้าใจ

๙ การศึกษาเป็นกระบวนการสังคม

การที่การศึกษามีส่วนรวมโรงบุคคลและสังคมให้ชนยอมแสดง
ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไป
ก็คือ คำกล่าวที่มักได้ยินได้ฟังกันเสมอว่า "การศึกษาเป็นกระบวนการ
สังคม (Education is a social process) คำกล่าวนี้ หมายความว่าอย่างไร
และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ก่อนอื่นเราต้องถามตัวเองดูว่าใครเป็นผู้จัด
ให้มีการศึกษาขึ้น และจัดขึ้นเพื่ออะไร คำตอบก็คือ สังคมเป็นผู้จัด เพื่อ
สนองความต้องการของสังคมนั้น ซึ่งวัตถุประสงค์ที่รวมกันอยู่ก็คือ
เพื่อการดำรงอยู่ของเชื้อชาติและวัฒนธรรม นอกเหนือไปจากนั้นความ
ต้องการของแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไปได้อีก ตามสภาวะและความจำเป็น
เป็น อย่างไรก็ดีการศึกษาย่อมหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบของสังคมไปไม่
พ้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการสังคมอย่างหนึ่ง " เพื่อให้เข้าใจชัดเจน
ลองมาพิจารณาดูว่าในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น มีการกระทำอะไรกันบ้าง จะ
เห็นได้ว่านอกเหนือไปจากขนบธรรมเนียมประเพณี และระเบียบแบบ
แผนทั้งที่ใช้ในครอบครัวและในสังคมโดยรวมแล้ว เรายังมีสิ่งต่าง ๆ ที่
สร้างกันอีกหลายอย่างเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกัน ๓ สิ่งเหล่านี้ได้แก่
สถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันที่ช่วยให้ความยุติธรรมแก่บุคคล เช่น ศาล
กฎหมายและพระราชกฤษฎีกา สถาบันที่ช่วยในการปกครอง เช่น

กรรมนุญการปกครอง ถ้าผู้แทนราษฎร เทศบาล อำเภอ และกิจการ
ฝ่ายมหาดไทยอื่น ๆ และสถาบันทางศาสนา เช่น วัด และกฎของสงฆ์
นอกจากนี้เรายังมีสถาบันการศึกษาารวมอยู่ด้วย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยและ
โรงเรียนต่าง ๆ เป็นตัวแทน การที่สถาบันการศึกษาเป็นต้นหนึ่งของ
กิจการที่สังคมจัดใหม่เช่นนี้เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือไปจากการ
ที่สังคมจะต้องรับผิดชอบช่วยกันส่งเสริมให้สถาบันนั้นก้าวหน้าไปแล้ว ยัง
แสดงว่าสถาบันการศึกษาจะแยกตัวออกจากสถาบันอื่น ๆ หาได้ไม่ กระ
บวนการสังคมของการศึกษาร่างความรับผิดชอบในการประสานสัมพันธ์
ระหว่างสถาบันต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น เป็นความรับผิดชอบของทุกคนใน
สังคม นี่เป็นความหมายของคำกล่าวข้างต้น

ความหมายของการสอน

การสอนเป็นกรรมาวิธีอย่างหนึ่งของการศึกษา

ในตอนต้นเราคงมองเห็น คำใ้โครงแล้วว่าการศึกษา นั้นเป็นผล
ของการปรับตัวของบุคคลโดยอาศัยประสบการณ์เป็นรากฐาน เป็นการ
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในด้านใดด้านหนึ่ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมก็มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ผลรวมของการเรียนรู้ที่ตามมาแต่ต้นทาง
ที่ได้รับมีการปรุงแต่งและยังอยู่ในสภาพเดิม เป็นการศึกษารวมของบุคคลนั้น
เมื่อเป็นเช่นนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ ได้มาหลายทางสุดแต่แต่ประเภท หรือ
ชนิดของประสบการณ์ การอ่าน การค้นคว้า การดู
ภาพยนตร์ การฟังคำบรรยาย การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เหล่า
นี้ล้วนเป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้เกิดการ เรียนรู้และช่วยให้บุคคลมีการ
ศึกษาทั้งสิ้น

การสอนไม่ใช่การศึกษา แต่เป็นกรรมวิธีอย่างหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในขั้นต้นและมีการศึกษาในขั้นปลาย กล่าวให้ชัดลงไป การสอนก็คือ การกระทำที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่มีอยู่แต่เดิม เช่น ความรู้ใหม่ ทักษะคิดใหม่ อุดมคติใหม่ นิสัยใหม่ หรือ พฤติกรรมอันใดที่เป็นของใหม่สำหรับบุคคลนั้น เมื่อได้เรียนรู้แล้วก็จะเกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ

สิ่งสำคัญที่จำเป็นในการสั่งสอนก็คือ ต้องมีผู้สอน (ในโรงเรียนก็คือครู อาจารย์ ทบานกคฤ พื่อ แม่ พี่ น้อง และในบางครั้งก็คือตัวเราเอง ทอน ๆ ก็เช่นกัน) มีผู้รับการสอน (ในโรงเรียนก็คือนักเรียน) มีวิธีการสอน และมีเครื่องมือสำหรับช่วยให้การสอนได้ผลดี อันได้แก่ อุปกรณ์การสอน สถานที่ทำการสอน เครื่องมือต่าง ๆ ในการทดสอบ เป็นต้น (การสอนตัวเองก็อาจมีได้เช่นเดียวกัน)

การสอนเป็นวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่ง

เนื่องจากผลของการสอนขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของการเรียนรู้ของบุคคล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีวิธีการที่จะช่วยให้การสอนดำเนินไปโดยให้ผลดีที่สุด การสอนไม่ใช่การกระทำที่ปราศจากหลักเกณฑ์ แต่เป็นการกระทำที่ต้องอาศัยเหตุผลข้อเท็จจริง และข้อพิสูจน์ต่าง ๆ เป็นรากฐาน ในการสอนเราจะ ต้องทราบและ เข้าใจว่าเด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างไร ต้องทราบว่าเด็กในวัยหนึ่ง ๆ นั้นมีความสนใจในสิ่งใด เด็กพร้อมที่จะเรียนแล้วหรือไม่ มีองค์ประกอบอันใดที่ส่งเสริมหรือบั่นทอนการเรียนการสอน ประสิทธิภาพจะจัดให้เด็กนั้น

อย่างไรจึงจะเหมาะสม ต่อเนื่องกับประสบการณ์เดิมที่เคยได้รับมาและ
 ช่วยให้เกิดพร้อมที่จะรับประสบการณ์ใหม่หรือไม่อย่างไร อนึ่งยังต้อง
 มีการพิจารณากันต่อไปว่าจุดเริ่มต้นของการเรียนนั้นคืออะไร วิธีการ
 เรียนสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไปอย่างไร และการวัดผลการเรียน การสอน
 นั้นทำกันอย่างไร ดังเหล่านี้ให้เห็นว่าการสอนเป็นวิทยาศาสตร์อย่าง
 หนึ่ง ที่ว่าเป็นวิทยาศาสตร์หนักคือความกระทำต่าง ๆ ตามแบบวิทยา
 ศาสตร์ เช่นมีการเก็บข้อมูล หาความกระจ่างในข้อมูลและจัดแบ่งเป็น
 หมวดหมู่ มีการตั้งสมมุติฐาน มีการทดลองกระทำตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
 มีการสรุปและทดสอบผลที่ได้ ในการสอนข้อมูลทรวบรวมใจคอสิ่งที่
 เกี่ยวกับตัวเด็ก เช่นความสนใจ ประสบการณ์เดิม ความสามารถที่มีอยู่
 และความพร้อมที่จะเรียน นอกจากนี้รวมถึงที่เกี่ยวกับสภาวะของการเรียน
 การสอน ความรู้เรื่องทฤษฎีการเรียนการสอน ความรู้ด้านจิตวิทยา
 พัฒนาการเกี่ยวกับตัวเด็ก วัตถุประสงค์และเนื้อหาที่จะสอน เป็นต้น
 ทั้งหมดนี้ช่วยให้สามารถตั้งสมมุติฐานได้ว่า ควรใช้วิธีการสอนอย่างไร
 เมื่อทำการสอนไปแล้วก็มีการทดสอบ ซึ่งนอกจากจะดูผลการ เรียนแล้วก็
 เป็นการสำรวจผลการสอนไปในตัวด้วย ครูที่ยึดถือว่าการสอนเป็น
 วิทยาศาสตร์ ย่อมมี ใ้โอกาสปรับปรุง การสอนของตน ให้ดีขึ้น ได้เรื่อย ๆ
 เพราะทำการสอนโดยมีหลักเกณฑ์ มีระเบียบและมีการทดสอบผลการ
 สอนอยู่ตลอดเวลา

การสอนเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง

นอกจากเป็นวิทยาศาสตร์แล้ว การสอนยังเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง
 ด้วย ที่ว่าเป็นศิลปะในที่นี้หมายถึงเอกภาพที่มีอยู่ในตัวของมัน ในการ

ล้วนมองแม่ว่าจะใช้วิธีการอย่างเดียวกัน แต่ผู้สอนคนละคนย่อมสอน
 ได้ผลดีต่างกัน ทั้งนี้เพราะการสอนต้องการความคิดสร้างสรรค์ (Crea-
 tivity) ไม่ต่างอะไรกับการกระทำในด้านศิลปะเลย ครูจะต้องมีความ
 คิดใหม่ ๆ ที่ช่วยให้สามารถเปลี่ยนแปลงวิธีสอน โดยไม่ให้เกิดเบื่อหน่าย
 วิชาเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องและส่งเสริมความสนใจของเด็ก วิชาปรัง
 แต่งวิธีสอนให้มีชีวิตชีวาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นยังต้องมีความรู้สึกไว
 ต่อสิ่งบกพร่อง และไวต่อการที่จะฉวยโอกาสนำเอาสิ่งซึ่งน่าสนใจ และ
 มีประโยชน์มาให้เด็กได้เรียน ดังเหล่านี้เป็นศิลปะของการสอน ซึ่งไม่ได้
 มีอยู่ในตำราทุกคน ครูบางคนมีความรู้วิชาที่ตนเองดี รู้หลักการสอนดี
 สามารถนำเอาหลักต่าง ๆ มาใช้ได้ถูกต้อง แต่กลับสอนไม่ดีเพราะขาด
 ศิลปะในการสอน ตรงกันข้ามกับครูบางคนซึ่งทั้ง ๆ ที่ไม่มีความรู้ในวิชา
 ที่สอน และหลักการสอนเท่าใด แต่สามารถเรียกร้องความสนใจจาก
 เด็กได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเป็นผู้มีศิลปะในการสอนนั่นเอง อย่างไรก็ตาม
 ก็ตามศิลปะในการสอนอย่างเดียวกันเพียงพอไม่ ความรู้และทักษะต่าง ๆ
 ซึ่งช่วยให้การสอนเป็นวิชาศาสตร์ เป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้เช่นเดียว
 กัน การสอนที่ดีต้องเป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปะประกอบกัน ถ้าขาด
 อย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำให้เสียความสมบูรณ์ไป ทำนองเดียวกับการ
 ทำขนมเค้ก ผู้ที่ย่อมทราบส่วนผสมของ แป้ง น้ำตาล ไข่ และอื่น ๆ ได้ดี
 และทราบวิธีการดีว่า จะต้องทำอย่างไรบ้าง แต่แม้กระนั้นก็ยังปรากฏว่า
 ขนมเค้กที่คนนิยมกันมากมีอยู่เป็นบางร้านเท่านั้น โดยที่ส่วนผสมนั้นม
 รดี รวย นุ่มนวล กว่าแห่งอื่น ๆ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากศิลปะในการทำต่าง
 กัน จะเป็นเพราะการใส่ส่วนผสมก่อนหลัง การกำหนดอุณหภูมิของเตา
 อบ หรือความประณีตในการทำทุก ๆ ตอน ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง
 ผู้ทำคนอื่น ๆ ไม่สามารถทำให้ทดเทียมได้

บทที่ ๒

การศึกษาและระบบการปกครอง

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาับระบบการปกครอง การศึกษาย่อมส่งเสริมระบบการปกครอง

ในบทก่อนเราได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า การศึกษาเป็นกระบวนการ
สังคม คือเป็นสิ่งที่สังคมจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตน และความ
มุ่งหมายที่สำคัญข้อหนึ่งของการศึกษา คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมและ
ปรับปรุงวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมให้เหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น ระบบ
การปกครองจัดว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคม เพราะฉะนั้นอาศัย
เหตุผลข้างต้น การศึกษาจึงมีส่วนในการถ่ายทอดและส่งเสริมระบบการ
ปกครองของสังคมด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาับระบบการ
ปกครองมีอยู่อย่างใกล้ชิด จนเป็นที่กล่าวกันว่าถ้าเข้าใจระบบการศึกษา
ของประเทศหนึ่งประเทศใด ก็สามารถทราบถึงระบบการปกครองของ
ประเทศนั้นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาเปรียบเสมือนกระจกเงา
ที่สะท้อนให้เห็นภาพของระบบการปกครอง ประเทศที่มีระบบการปกครอง
แบบประชาธิปไตย ย่อมมีระบบการศึกษาที่เป็นประชาธิปไตย ในทำนอง
เดียวกัน ประเทศที่มีการปกครองแบบเผด็จการก็ย่อมจำกัดการศึกษาใน
ระบบที่ส่งเสริมระบบนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การจัดการศึกษา
ของสหรัฐอเมริกา และของนาซีเยอรมันเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

การศึกษาไม่ใช่เครื่องมือทางการเมือง

อย่างไรก็ตามที่กล่าวว่าการศึกษาย่อมส่งเสริมระบบการปกครองนั้น ไม่ได้หมายความว่าเราใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในทางการเมืองหรือเป็นเครื่องมือของนักการเมืองคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ใช้การศึกษาเพื่อแสดงอำนาจหรือประโยชน์ใ้ตน ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นสถาบันที่อุดมด้วยเสรีภาพ ถิ่นอาศัยเสรีภาพเสียแล้วการแสวงหาความรู้ย่อมทำไม่ได้เต็มที่ ความคิดของบุคคลจะถูกจำกัดให้อยู่ในวงแคบ ความลำเอียงในใจจะบังเกิดขึ้นและเป็นผลให้ความรู้และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ถูกมองในแง่ที่ไม่เป็นธรรม เมื่อสมัยที่ฮิตเลอร์ยังเรืองอำนาจอยู่ การศึกษาของประเทศเยอรมันถูกใช้เป็นเครื่องมือของจอมเผด็จการผู้ไร้ผู้ใฝ่ฝันของฮิตเลอร์ในเรื่องความยิ่งใหญ่ ของชนเผ่าอารยันซึ่งเป็นต้นตระกูลของชนชาติเยอรมัน เป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในวงการศึกษา - ตำรับตำราหลายสาขาถูกแก้ไขเพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ และความเป็นยอดคนของชาวเยอรมัน มีการจัดตั้งหน่วยยุวชนทหารขึ้นเพื่อฝึกปรือให้มีความเข้มแข็ง เป็นการเตรียมการสำหรับทำการสงครามในเมื่อถึงคราวจำเป็น การศึกษาได้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองไปในครั้งนั้น ฟังกลับเขาด้วยความมีเสรีภาพเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ผลเสียหายที่บังเกิดขึ้นย่อมเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

ประชาธิปไตยกับการศึกษา

หลักสี่ประการของประชาธิปไตย

เนื่องจากประเทศไทยมีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะได้ศึกษากันต่อไปว่า การศึกษาในระบบประชาธิปไตยควรมีลักษณะอย่างไร คำถามข้อนี้จะตอบให้ชัดก็จำต้องเข้าใจคำว่า ประชาธิปไตยเสียก่อน ตามธรรมเนียมการปกครองแบบใดก็ หมายถึง ระบบการ ดำรง ชีวิต อยู่ร่วมกันของบุคคล ในชาติตามอุดมคติและแบบฉบับของการปกครองแบบนั้น การดำรงชีวิตตามแบบประชาธิปไตยถือหลักว่า

๑. บุคคลทุกคนย่อมมีค่าและมีสิทธิในฐานะ เป็นมนุษย์คนหนึ่ง การถือเอาบุคคลเป็นเครื่องมือของรัฐหรือของสิ่งอื่นใดจัดว่าเป็นสิ่งไม่พึงประสงค์

๒. บุคคลทุกคนย่อม มีความเสมอภาคกัน ในฐานะเป็นพลเมืองคนหนึ่งโดยปราศจากการแบ่งชนวรรณะ สิทธิภายใต้กฎหมายก็ดี ใน การศึกษาก็ดี ในการเลือกอาชีพก็ดี และในการนับถือศาสนาที่ดี ย่อมมีอยู่เท่าเทียมกัน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนมีความเสมอเหมือนกันหมดในด้านความสามารถ ความรู้สติปัญญา และความสนใจ

๓. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิ และหน้าที่ ในอันที่ จะร่วมมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น และตัดสินใจเกี่ยวกับเสถียรภาพของส่วนรวม การแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน ถือว่าสำคัญ และจำเป็น

๔. เสรีภาพทางการเมือง และเสรีภาพส่วนตัวบุคคลเป็นอาวุขสำคัญในการส่งเสริมคุณค่าและความเสมอภาคของบุคคล

๕. ในการตัดสินใจ เรื่องหนึ่งเรื่องใด ย่อมถือเอา เสียงส่วนใหญ่ เป็นหลัก แต่ขณะเดียวกันย่อมรับฟังความคิดเห็นของส่วนน้อยเพื่อเป็น เครื่องปรับปรุงกิจการงานให้ดีขึ้น

๖. วิธีการ (means) และความมุ่งหมาย (ends) จำเป็นต้อง สอดคล้องต่อกัน เพื่อจุดมุ่งหมายถึงประชาธิปไตย วิธีการก็ต้องเป็น ประชาธิปไตยด้วย

๗. ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่หลักเกณฑ์ของประชาธิปไตยเองก็ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอยู่ เสมอเพื่อให้เหมาะสมแก่สภาวะและกาลสมัย แต่การเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องไม่ทำโดยใช้กำลังหรืออำนาจบังคับ

๘. เสรีภาพและความดีของ แต่ละบุคคล และของส่วนรวม เป็นจุดมุ่งหมายเบื้องต้น ในการดำเนินงาน ทุกอย่างตลอด จนการบริหาร ประเทศ

๙. หลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญ การกระทำใด ๆ ที่ปราศจากศีล ธรรมถือว่าไม่ถูกต้อง

๑๐. การปฏิบัติงานทุกชนิดต้องอาศัยหลักฐาน มีเหตุผล และ มีการทดลองและทดสอบ

การศึกษาในระบอบประชาธิปไตยอาศัยหลักสืบประการ เป็นพื้นฐาน

หลักสืบประการของประชาธิปไตย มีความหมาย คลุมถึง วิธีการ ปกครอง การบริหารบ้านเมือง และวิถีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตอยู่

ร่วมกัน การที่จะให้บังเกิดผลสอดคล้องตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ย่อมต้องอาศัย การศึกษา เป็นสื่อในการสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจตลอดจนทักษะในการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้กระบวนการทุกอย่างของการศึกษาไม่ว่าการจัด การบริหาร การเรียน การสอน การปกครอง ฯลฯ จำเป็นต้องยึดหลักของประชาธิปไตยเป็นแนวทาง

ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นประชาธิปไตยได้ดำเนินงานการศึกษาโดยมีหลายสิ่งหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน พอสรุปอย่างย่อ ๆ ได้ดังนี้

๑. ในการจัดการศึกษา รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้บุคคลทุกคนได้มีโอกาสในการศึกษาเท่าเทียมกัน เช่น จัดให้มีโรงเรียนทุกท้องถิ่น โดยทั่วกัน จัดสรรงบประมาณให้ได้สัดส่วนกันทุกแห่ง ดำเนินการควบคุมตรวจตราโดยทั่วถึงและสม่ำเสมอ เป็นต้น

๒. ในการบริหารการศึกษา พยายามเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องตลอดจนบุคคลในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากที่สุด โดยยอมรับฟังความคิดเห็นของครู และประชาชนส่วนใหญ่มาก

๓. พยายามสร้างเสถียรภาพและความสุขให้แก่ครูแต่ละคนมากที่สุด โดยพิจารณาถึงรายได้ สภาพของงานและความเป็นอยู่ ตลอดจนการให้ความเป็นธรรมในหน้าที่การงานและส่วนตัว

๔. กำหนดความมุ่งหมาย ของการศึกษา โดยคำนึงถึงตัวบุคคล และสังคมประกอบกัน ไม่เน้นหนักไปทางเดียว

๕. ให้เสรีภาพในการสอน การเรียน แก่ครูและนักเรียนอย่างเต็มที่ เพื่อให้แต่ละคนแสวงหาความรู้ได้อย่างเสรี

๖. ดำเนินวิธีการสอน และการปกครอง ตามแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะฝึกฝนให้แต่ละคนเป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง

๗. กำหนดหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และให้เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตย

๘. ส่งเสริมศิลปการอยู่ร่วมกันทั้งในและนอกชั้นเรียน

๙. เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนสิ่งที่ตน ต้องการมากที่สุด โดยจัดหลักสูตรให้ยืดหยุ่น และกว้างขวาง

บทที่ ๓

วิทยาศาสตร์แห่งการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับการศึกษา

ความคล้ายคลึงระหว่างกันและกัน

ในบทที่หนึ่งเราได้ทราบแล้วว่าการศึกษาคืออะไรและนิยามของการศึกษาที่นำมาใช้ปฏิบัติได้ (Working Definition) นั้นควรเป็นอย่างไร นอกจากนี้เรายังทราบต่อไปว่าการสอนเป็นเพียงกรรมวิธีอย่างหนึ่งของการศึกษา และการสอนนั้นเป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลป์ในตัวของมัน อย่างไรก็ตามเหตุการณ์การสอนเป็นวิทยาศาสตร์ยังไม่เพียงพอที่เราจะทึกทักหรือสรุปเอาว่าการศึกษามิใช่เป็นวิทยาศาสตร์ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าการสอนเป็นเพียงหนึ่งในหลาย ๆ กรรมวิธีของการศึกษาเท่านั้น จะสรุปเอาได้ก็ต่อเมื่อได้พิจารณากระบวนการทั้งหมดของการศึกษาเสียก่อน การที่กล่าวว่าการสอนเป็นวิทยาศาสตร์ก็ หรือการศึกษาเป็นวิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้หมายความว่าทั้งสองอย่างนี้เป็นวิทยาศาสตร์ ดังเช่น วิชาเคมี ฟิสิกส์และชีววิทยา การศึกษาไม่ใช่วิชาวิทยาศาสตร์และไม่ใช่แขนงหนึ่งของวิชาวิทยาศาสตร์ แต่เป็นวิทยาศาสตร์ในแง่ที่มีจุดมุ่งหมายและวิธีการทำงานของเดียวกัน ดังนั้นเมื่อพูดถึงวิทยาศาสตร์แห่งการศึกษาพึงเข้าใจว่าจุดมุ่งหมายและวิธีการทำงานของความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างไร ข้อเท็จจริงที่แสดงว่าการศึกษามีจุดมุ่งหมายและวิธีการคล้ายคลึงหรือเป็นทำนองเดียวกับวิทยาศาสตร์มีอยู่หลายข้อ พอหยิบยกมาเป็นหลักฐานดังต่อไปนี้

๑. ทั้งสองต่างมีจุดมุ่งหมายในการแสวงหาความรู้ วิชา คำศัพท์มุ่งหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น หาความรู้ว่าโลกที่เราอยู่นั้นมีธาตุอะไรอยู่กันธาตุ แต่ธาตุมีสมบัติอย่างไร เวลาสัมผัสกันเกิดปฏิกิริยาอย่างไร เมฆ ฝน พายุ คืออะไรเกิดขึ้นได้อย่างไร ดินฟ้าอากาศที่แปรเปลี่ยนไปนั้นเกิดจากอะไร ฯลฯ การศึกษามุ่งหาความรู้เช่นเดียวกัน แต่เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการสร้างพัฒนาการให้แก่บุคคลและสังคม เช่น หาความรู้ว่า เราเรียนรู้อะไรต่าง ๆ อย่างไร สิ่งที่ให้เด็กเรียนควรเป็นอะไรจึงจะเกิดประโยชน์มากที่สุด จะสนองความต้องการของเด็กได้อย่างไร จะส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดและแก้ปัญหาของตนได้อย่างไร ฯลฯ

๒. ทั้งสองต่างใช้วิธีการในการหาความรู้อย่างเดียวกัน คือมีการสังเกตพิจารณาค้นคว้า ทดลอง และทดสอบ วิธีการเช่นนี้ที่ทราบกันคือ ว่าเป็นวิธีวิทยาศาสตร์ แต่ในการศึกษาเราก็นำมาใช้เป็นอันมาก เป็นต้นว่าในการวัดเชาวน์ของเด็ก เราก้ใช้แบบทดสอบเชาวน์เป็นเครื่องวัด โดยทดสอบวัดหลาย ๆ ครั้ง ก่อนที่จะสรุปผล คู่กับแบบที่ใช้เป็นมาตรฐานก็ได้ผ่านการทดลองและทดสอบมาแล้วหลายครั้งหลายหนกว่าจะนำมาใช้เป็นมาตรฐานได้ กฎบางกฎ เช่น กฎแห่งผล (Law of Effect) ของทอร์นไดค์ (Thorndike) กว่าจะสรุปเป็นกฎขึ้นมาได้ก็อาศัยการทดลองค้นคว้าอยู่เป็นเวลานาน เช่นเดียวกับหลักแห่งพัฒนาการ (Principles of Development) ก็เป็นผลของการทดลองค้นคว้าที่ตองอาศัยความเพียรพยายามอย่างมาก

๓. ข้อสรุปของ ทั้งสอง เปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อ มีข้อเท็จจริงใหม่เกิดขึ้นนี้ ให้เห็นข้อบกพร่องของข้อสรุปเดิม ความจริง

๒๕๔๔ ได้จากการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็น
 มาทุกยุคทุกสมัย สำหรับการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่ได้ศึกษาประวัติ
 การศึกษาย่อมจะเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการศึกษาอยู่เรื่อย ๆ
 ที่เห็นได้ชัดในขณะนั้นคือการเปลี่ยนแปลง วิถีสอนจากวิธีสอนแบบชนบท
 ทำมาเป็นวิธีสอนแบบแก้ปัญห และวิธีสอนแบบหน่วยเป็นต้น ความ
 ยืดหยุ่นและความพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นหลักอย่างหนึ่งของ
 วิทยาศาสตร์ เมื่อการศึกษายืดหยุ่นอย่างเดียวกับการศึกษาจึงมีความ
 เป็นวิทยาศาสตร์ไปด้วย

๔. วัตถุประสงค์ของทั้งสอง พาดพิง ถึงสภาพ ความเป็น
 อยู่และชีวิตประจำวันของบุคคล ในเรื่องนี้สำหรับวิทยาศาสตร์คง
 เห็นได้ชัด โดยเฉพาะดังต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันกับตัวเราทุกคนตลอด ๒๔
 ชั่วโมงล้วนเป็นผลของวิทยาศาสตร์ทั้งสิ้น ไฟฟ้า รถยนต์ เครื่องบิน
 เครื่องโทรเลข โทรศัพท สมู ยาดีพื้น ยารักษาโรคต่าง ๆ ฯลฯ เหล่านี้
 ล้วนเกิดจากความล้ำเร้าทางวิทยาศาสตร์ ไม่มีที่การทดลองค้นคว้าทาง
 วิทยาศาสตร์ในเรื่องใดที่ไม่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของเรา เมื่อต้องมา
 พิจารณาในแง่ของการศึกษาคูบ้าง เราต้องยอมรับว่าการสร้างพัฒนา
 การให้แก่บุคคลคิด การถ่ายทอดวัฒนธรรมคิด การสร้างเสริมสังคม
 ให้ก้าวหน้าคิด เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังเหล่านี้เกี่ยวพันกับ
 ชีวิตประจำวันของเราทั้งสิ้น วิทยาศาสตร์พาดพิงกับชีวิตของเราด้วยตัว
 ของมันเอง แต่การศึกษา 'อาศัยสิ่งอื่น ๆ เช่นสังคมวิทยา จิตวิทยา
 มานุษยวิทยา และปรัชญา รวมทั้งวิทยาศาสตร์ด้วยเป็นเครื่องมี

๕. ทั้งสองต่างมุ่งในแง่ของประโยชน์และการปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นเพียงสร้างทฤษฎีที่ปราศจากความหมายใด ๆ ความจริงข้อนี้ยอมรับากฎข้ออยู่แล้ว ระดับของคุณค่าของทั้งสองวัดได้จากผล คือประโยชน์อันเกิดจากการนำไปใช้เป็นสำคัญ

๖. ทั้งสองต่างชนตนด้วยปัญหา และพยายามตอบปัญหาด้วยวิธีการแนวเดียวกัน ลักษณะของปัญหาแม้จะไม่เหมือนกัน โดยที่ปัญหาของวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับธรรมชาติและของกรศึกษาเกี่ยวกับตัวบุคคลและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน แต่การพยายามตอบปัญหาก็ยังมีอยู่ด้วยกัน สิ่งที่ต้องการเน้นให้ในทบทวนปัญหาซึ่งเป็นความจำเป็นต้องมี

๗. ทั้งสองต่างมีระเบียบในตัว ไม่สับสนและไม่มีการรวบรัดที่ปราศจากหลักฐานข้อเท็จจริงปะปนอยู่ วิทยาศาสตร์แบ่งสาขาวิชาออกเป็นสาขาต่าง ๆ ตามลักษณะของวิชา เช่น เคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา ดาราศาสตร์ ฯลฯ แต่ละสาขาก็แบ่งเนื้อหาวิชาและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ที่มีระเบียบ การศึกษาก็เช่นเดียวกัน เราจะเห็นว่ามิวิชาต่าง ๆ แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ เช่น หลักการศึกษา หลักการสอน ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา หลักมัธยมศึกษา หลักประถมศึกษาและการบริหารการศึกษา เป็นต้น

ความสำคัญของวิทยาศาสตร์แห่งการศึกษา
ยกระดับการศึกษาให้ทัดเทียมกับศาสตร์อื่น ๆ

ผลจากการที่ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นวิทยาศาสตร์ช่วยให้ระดับมาตรฐานของการศึกษาสูงขึ้น นี่เป็นเพราะแต่เดิมมาใคร ๆ ต่างนึกว่า

การศึกษาเป็นเรื่องราวของสามัญสำนึก (Common sense) และคงไม่แตกต่างอะไรกับการที่พ่อแม่ให้การศึกษาแก่ลูก การสั่งสอนลูกหลานเป็นสิ่งที่พ่อแม่ทำกันมาไม่รู้วากยुकดสมัย และก็ไม่ได้เห็นว่ายากเย็นอะไร การศึกษาก็เป็นเรื่องของการสั่งสอนเหมือนกัน เพราะฉะนั้นใคร ๆ ก็ยอมทำได้ ความเชื่อในท่านองนแม่กระทั่งในปัจจุบันนี้ก็ยังมีอยู่ เห็นได้จากคำพูดที่ว่าการเป็นครูนั้นใคร ๆ ก็เป็นได้ เพียงแต่มีความรู้สูงกว่าเด็กที่จะไปสอนเสียหน่อยก็เป็นพอ เช่น ถ้าตำเรัจมัยมีที่ ๓ ก็ไปสอนมัธยมที่ ๓ ได้ดั่งนั้น เป็นต้น อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าย่นคิดว่าความคิดดังกล่าวค่อย ๆ จางลงไปมาก ทั้งนี้เพราะการศึกษาได้พิสูจน์ตัวเองให้เห็นว่าจะเอาสามัญสำนึกมาใช้กับเด็กนั้นไม่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีหลักเกณฑ์ มีเหตุผล และมีข้อพิสูจน์ซึ่งได้ผ่านการทดลองมาแล้ว การเรียนรู้อวิชาการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็น ฐานะของการศึกษาในแง่ที่มิโรงเรียนฝึกหัดครู มีวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมีการจัดสอนจนถึงชั้นปริญญาเอกย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์อยู่ในตัวแล้วว่าระดับมาตรฐาน ได้รับการยกย่องให้ทัดเทียมกับคำสัตวอน ๆ โดยปราศจากข้อสงสัย

ช่วยให้การศึกษาดำเนินไปอย่างมีหลักเกณฑ์

การที่การศึกษา อาศัยหลักและวิธีการของ วิทยาศาสตร์ได้ทำให้การปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะในด้านการบริหารงาน การเรียน การสอน การปกครอง ฯลฯ เป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบว่แนวทางที่ถูกที่ควรนั้นเป็นอย่างไร ความขัดแย้งย่อมลดน้อยลง นอกจากนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็ง่ายแก่การตรวจสอบ การกระทำต่าง ๆ ที่ตกลงกไม่เกิดขึ้น นอกจากนั้นยังต้ปัญหาการใช้อารมณ์ในการปฏิบัติงานได้มาก เพราะหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ควบคุมอยู่

ตอนที่ ๒

ครู นักเรียน และ โรงเรียน

องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการศึกษามีอยู่หลายอย่าง แต่สำคัญที่สุดก็คือ ครู นักเรียน และโรงเรียน ทั้งสามอย่างนี้ก่อให้เกิดการศึกษาที่จัดอย่างมีระเบียบขึ้น ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไป การเรียนการสอนย่อมมีไม่ได้ ทั้งครู นักเรียน และโรงเรียนต่างมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน และต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

เรื่องราวที่จะกล่าวถึงในตอนนี้เป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะขององค์ประกอบแต่ละอย่าง ว่ามีส่วนพัวพันกับการศึกษาอย่างไร ครูทุกคนควรรู้อิทธิหน้าที่ของตน ควรรู้จักเด็กที่ตนสอนเป็นอย่างดี และควรจะได้ทราบถึงความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนและสถาบันอื่น ๆ เช่น บ้าน เพื่อจะได้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนดีขึ้น

บุคลิกลักษณะของครู

ความหมายของลักษณะ

บุคลิกลักษณะเป็นผลของประสบการณ์

คำว่าบุคลิกลักษณะ (Personal characteristics or Personality traits) หมายถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลที่แสดงออกในสถานะหนึ่ง ๆ จนเกิดเป็นนิสัยหรือเป็นัญญลักษณะอันเด่นชัดประจำตัว เช่น ครู ก. ชอบแต่งกายเรียบง่ายเรียบร้อย ยิ้มแย้มแจ่มใสกับเด็ก ปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยอาศัยเหตุผลและไม่ทำตามอารมณ์ มีความยุติธรรมสม่ำเสมอ ฯลฯ เหล่านี้ ถือเป็นบุคลิกลักษณะของครู ก. บุคลิกลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ (Personality) หรือจะพูดว่าบุคลิกภาพคือผลรวมของบุคลิกลักษณะก็ได้ คำว่าผลรวมในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเหมือนอย่างการรวมในทำนองบวกเลข หรือทำนองดินเป็นทีประกอบด้วยกัมมะถัน ถ่าน และดินประณีต แต่เป็นการรวมที่ผสมผสานกันจนเป็นเนื้อเดียวไม่สามารถแยกส่วนประกอบ แต่ละส่วน ออกพิจารณาโดยไม่คำนึงถึงส่วนอื่น ๆ ทักต่างเช่นนั้นแปลความหมายว่าเราจะวัดบุคลิกภาพของใครคนใดคนหนึ่ง โดยการพิจารณาพฤติกรรมหรือทัศนคติของเขาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวหาได้ไม่ เช่น จะพูดว่านาย ก. บุคลิกภาพดีเพราะหน้าตาดีสวยงาม หรือเพราะมีใจเมตตา กรุณาอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นไม่ได้ การวัดจำเป็นต้องพิจารณาทุกสิ่ง

ทุกอย่างเป็นส่วนรวมแล้วดูว่าเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในระดับใด จึงสรุปเอา
อย่างนั้น

บุคลิกลักษณะของบุคคลใดไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดมาเป็นคู่พร้อมกับ
บุคคลนั้น นอกจากรูปร่างหน้าตาและส่วนลัด ผิวดสีของร่างกายแล้ว ทุก
สิ่งทุกอย่างเป็นสิ่งที่เกิดภายหลังทั้งสิ้น เป็นผลที่เกิดจากการฝึกฝนและได้
มีประสบการณ์ในสิ่งนั้น ๆ มา จนเกิดการเรียนรู้และกลายเป็นการกระทำ
ทำที่เป็นนิสัยประจำตัว การเป็นผู้มีมรรยาทเรียบร้อยกต มีความหนัก
แน่นอดทนกต หรือมีใจเมตตากรุณา กต เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนและสร้าง
ให้เป็นนิสัยขั้นพื้นฐาน ความจริงข้อนี้ให้เห็นว่าครูทุกคนมีโอกาสปรับปรุง
ปรุงแก้ไขบุคลิกลักษณะของคนให้ดีขึ้นได้เสมอ จะง่ายหรือยากเท่านั้น
การปรับปรุงดังกล่าวย่อมมีผลทำให้บุคลิกภาพดีขึ้นด้วยเป็นเงาตามตัว

ความสำคัญของบุคลิกลักษณะของครู

ครูถ่ายทอดและสร้างบุคลิกลักษณะให้เด็ก ได้

ในวันหนึ่ง ๆ นอกจากพ่อแม่พี่น้องและเพื่อนร่วมชั้นเรียนแล้ว
ต้องนับว่าครูเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ในระหว่างเวลาประมาณ ๕
ถึง ๖ ชั่วโมงของแต่ละวัน ที่เด็กอยู่โรงเรียนเด็กกับครูย่อมมีความสัมพันธ์
ติดต่อกันอยู่เกือบตลอดเวลา บางโอกาสเกี่ยวกับการเรียนการสอน
บางโอกาสเกี่ยวกับการปกครอง และบางโอกาสเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษ
นอกชั้นเรียน รวมทั้งเรื่องส่วนตัวด้วย การที่เด็กอยู่ใกล้ชิดกับครูเป็น
เวลานานเช่นนี้ทำให้เด็กได้รับสิ่งต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากความรู้ไปจากครู
เป็นอันมาก สิ่งเหล่านี้บางอย่างเด็กทำจนติดเป็นนิสัยและกลายเป็น

บุคลิกลักษณะไป มีหลายกรณีทพอแม่ผู้ครูไม่ได้ทั้ง ๆ ที่เด็กมีชีวิต
 อยู่ในบ้านนานกว่าในโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่ว่าครูเป็นผู้ที่ได้รับ
 การอบรมในเรื่องวิธีการเรียนการสอนมาโดยเฉพาะ และโรงเรียนก็เป็น
 สถานที่ที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนการสอนและการฝึกนิสัยโดยตรง มีอุปกรณ์
 เครื่องมือช่วยในการเรียนการสอนครบครันกว่าที่บ้าน ความได้เปรียบ
 ของครูทำให้หลาย ๆ คนมีความรู้สึกว่าครูเป็นผู้บังคับและอาจปรุงแต่ง
 เด็กให้เป็นอย่างใดก็ได้ตามความต้องการ

การที่เด็กรับเอาบุคลิกลักษณะหลาย ๆ อย่างเข้าไว้ในตัวนั้น
 ไม่ใช่เป็นเพียงแต่ได้จากการกระทำในการค้นคว้าหาความรู้หรือแก้ปัญหา
 หาของตนเท่านั้น มีบุคลิกลักษณะหลายอย่างที่ได้รับมาจากครู
 โดยตรง เป็นการเลียนแบบหรือเอาอย่างการกระทำของครูนั่นเอง ครู
 พูดจาอย่างไร มีมรรยาทอย่างไร แต่งกายสะอาดเรียบร้อยอย่างไร มี
 ความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด เด็กย่อมคอยดูอยู่ได้มอและเอา
 อย่างไม่โดยไม่รู้ตัว การเอาอย่างของเด็กนี้ไม่ต้องมีผู้ใดมาบังคับ
 เด็กเอาอย่างก็เพราะความเป็นครูของครูนั่นเอง เพราะเด็กมักมีความ
 รู้สึกว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ครูทำย่อมเป็นสิ่งที่ดีที่เด็กสนใจรอมมาแล้วว่าดีงาม

อนึ่งนอกจากการรับเอาบุคลิกลักษณะ โดยเอา อย่าง ครูแล้ว
 เด็กยังสร้างบุคลิกลักษณะให้แก่ตัว เองจาก การกระทำ ในวิธี การ สอน
 การปกครองของครูอีกด้วย ครูที่ขาดความเป็นประชาธิปไตยและใช้วิธี
 หนักกับเด็กก็จะเพาะนิสัยให้เด็กมีความไม่เป็นประชาธิปไตยไปด้วย ครูที่
 มีความดีเอียงก็จะเพาะนิสัยอย่างเดียวกันให้เด็กด้วย อย่างไรก็ตามใน
 บางกรณีสิ่งที่เด็กกระทำอาจเป็นไปในทางอื่นก็ได้ เช่น ครูดุมาก ๆ อาจ

ทำให้เด็กกลายเป็นคนฉลาด ขาดความมั่นใจในตัวเองไปก็มี หรือครู
 จำเียงมาก ๆ อาจทำให้เด็กกลายเป็นคนขี้อายประจบประแจง หน้าไหว้
 หลังหลอกไปก็ได้ สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าบุคลิกลักษณะของครูสำคัญ
 อย่างยิ่ง ถ้าครูมีบุคลิกลักษณะดีเด็กก็จะรับเอาสิ่งที่ดีไป ถ้าไม่ดีก็
 เป็นไปในทางตรงกันข้าม

บุคลิกลักษณะที่ดีช่วยครูในด้านการสอน และการปกครอง

ความสำคัญของบุคลิกภาพนอกจากจะเป็นสิ่งที่เด็กนำเอาไปเป็น
 แบบอย่างหรือเป็นเครื่องมือในการสร้างบุคลิกลักษณะบางอย่างแก่เด็ก
 แล้ว บุคลิกลักษณะที่ดีของครูยังเป็นประโยชน์ในด้านการสอนและการ
 ปกครองอย่างมาก ครูที่มีบุคลิกลักษณะที่ดีย่อมดึงดูดจิตใจของเด็กให้
 บังเกิดความเลื่อมใสเป็นทุนในชั้นต้น ปัญหาเรื่องวินัยและการสร้าง
 ความสนใจในการเรียนจึงผ่อนคลายลง การสอนและการปกครองทำ
 ได้สะดวกขึ้น ขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างครูกับนักเรียนจะมีน้อยลง และ
 งามขึ้นทั้งทางจิตใจให้หมดไปได้ง่าย เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีไมตรีต่อกัน

บุคลิกลักษณะที่ดีย่อมส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า ของครูทุกด้าน

การมีบุคลิกลักษณะดีหมายถึง การเป็น ที่นิยมชมชอบของคน
 ทั่วไป ในด้านการทำงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วม
 งานย่อมรักใคร่นับถือ การปฏิบัติงานย่อมดำเนินไปโดยสะดวกและได้ผล

ความก้าวหน้าจึงมีขึ้นเป็นเงาตามตัว ในด้านชีวิตครอบครัว และสังคม
 เป็นไปในทำนองเดียวกัน สำหรับในด้านส่วนตัวบุคคลลักษณะที่ขี้อม
 เพราะนิสัยที่ก่อให้เกิดชนแค้น ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความ
 ก้าวหน้าแต่อย่างเดียว

บุคลิกลักษณะที่ควรและไม่ควรส่งเสริมให้มีขึ้น

ครูที่เด็กชอบ

รายการบุคลิกลักษณะที่ควรและไม่ควรสร้างเสริมต่อไปนี้เป็น
 ผลที่ได้จากการวิจัยของนักการศึกษาบางท่าน โดยถือเอาเหตุผลที่เด็ก
 ชอบหรือไม่ชอบเป็นหลัก เป็นรายการที่ครูทุกคนควรยึดถือเป็นหลัก
 เช่นเดียวกัน รายการแรกเป็นบุคลิกลักษณะที่เด็กชอบ

๑. ให้ความร่วมมือเสมอ และมีทัศนคติเป็นประชาธิปไตย
๒. มีความเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
๓. มีความอดกลั้น
๔. รูปร่างได้สัดส่วนดี ท่าทางดี สุ่มเสี่ยงกังวลงานชัดเจน มีความ
 กระปรี้กระเปร่าอยู่เสมอ
๕. มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง
๖. มีอารมณ์ขัน
๗. มีความสนใจกว้างขวาง
๘. เยือกเย็น สม่ำเสมอ
๙. สนใจในปัญหาของเด็ก
๑๐. มีการตัดสินใจดี
๑๑. มีความยืดหยุ่นทั้งในความคิดและการปฏิบัติ

๓๒. ยกย่องชมเชย เมื่อใครทำดี
๓๓. มีความรู้ความสามารถในการงานดีเยี่ยม
๓๔. มีความจริงใจ ตรงไปตรงมาและซื่อสัตย์
๓๕. ตั้งใจให้ทุกคนได้ใช้สติปัญญาความสามารถของตน

ครูที่เด็กไม่ชอบ

สำหรับรายการบุคลิกลักษณะที่เด็กไม่ชอบ ผลของการวิจัย
ปรากฏดังต่อไปนี้

๑. กิริยาหยาบ ขาดความอดกลั้น
๒. ไม่ยุติธรรม ชอบเลือกที่รักมักที่ชัง
๓. มักปฏิบัติราชการให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก
๔. ชอบเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากเหตุผล
๕. อารมณ์ขันมักเล่นมอ ไม่แสดงความเป็นมิตร
๖. ชอบประชดประชัน และใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ
๗. รูปร่างหน้าตาไม่เป็นที่น่าสนใจ
๘. ไม่อดทนและไม่รู้จักผ่อนปรน
๙. ชอบพูดมาก
๑๐. ชอบพูดว่ากล่าวเด็กข้างเดียว
๑๑. เย่อหยิ่ง ชอบยกตนข่มท่าน
๑๒. ขาดอารมณ์ขัน
๑๓. ดั่งเต ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง
๑๔. ไม่มีความจริงใจ ปากดำตาขยิบ
๑๕. ขาดความเป็นประชาธิปไตย

บทที่ ๕

อิทธิพลและสิทธิและการปกครองของครู

ขอบเขตของอิทธิพล

อิทธิพลของครูไม่จำกัดเฉพาะภายในโรงเรียน

คำกล่าวที่ว่าครูเป็นแม่พิมพ์ของชาติย่อมเป็นเครื่องแสดงถึงอิทธิพลของครูที่มีต่อชนของชาติเป็นอย่างดี ในบทก่อนเราก็ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าบุคคลลักษณะของครูมีอิทธิพลในการเสริมสร้างบุคลิกภาพของเด็กอย่างไร นี่เป็นเพียงขอบเขตส่วนหนึ่งแห่งการใช้อิทธิพลของครู ที่ว่าเป็นขอบเขตส่วนหนึ่งก็เพราะเหตุว่าอิทธิพลของครู ไม่จำกัดอยู่เพียงภายในโรงเรียนเท่านั้น ยังแผ่ขยายไปยังชุมนุมชนและสังคมภายนอกอีกด้วย ความจริงข้อนี้ในชนบทเห็นได้ชัดมาก และโดยทั่ว ๆ ไปครูมักได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของชุมนุมชน เป็นที่นับถือของผู้ปกครองและบุคคลในท้องถิ่น เมื่อครูพูดอะไร แนะนำอะไรก็มักได้รับความเห็นชอบและปฏิบัติตามเสมอ

อิทธิพลของครูที่แผ่ขยายออกไปยังชุมนุมชนภายนอก โรงเรียนถ้าพิจารณาในแง่ที่โรงเรียนเป็นสถาบันสังคมหนึ่งแล้ว ก็ไม่มีปัญหาอะไรที่เราต้องยอมรับว่า เมื่อโรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม โรงเรียนก็ย่อมมีอิทธิพลต่อสังคมด้วย และในขณะเดียวกันโรงเรียนก็ถูกครอบงำโดยอิทธิพลของสังคมเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งต้องฝ่ายหนึ่งต่อกันอย่างแยกไม่ออก

การกระจายอิทธิพล

ครูใช้อิทธิพลได้หลายทาง

การใช้อิทธิพลของครูต่อเด็กและต่อบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนนั้นมีอยู่หลายทางดังต่อไปนี้

ก. การใช้อิทธิพลต่อเด็ก

๑. โดยใช้บุคลิกลักษณะของครูเป็นตัวอย่างให้เด็กทำตาม เช่น ใช้อำนาจภาพ แสดงน้ำใจเมตตากรุณา แต่งกายสะอาด พุดจากระฉ่อน เป็นต้น

๒. โดยการสอน การสอน^๕นี้หมายถึงการสอนโดยตรงทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน เพื่อให้เด็กได้รับความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและอารมณ์

๓. โดยการปกครอง วิธีการปกครองของครูมีอิทธิพลต่อความประพฤติ กิริยามรรยาทและทัศนคติของเด็กเป็นอันมาก โรงเรียนที่มีการปกครองดีย่อมส่งเสริมให้เด็กดีไปด้วย

๔. โดยการติดต่อกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง การติดต่อของครูอาจเป็นไปในแง่ของการร่วมมือกันเพื่อหาทางช่วยเหลือเด็กในด้านการเรียนความประพฤติและอื่น ๆ หรืออาจเป็นไปในแง่ของการปรับปรุงตัวพ่อแม่ผู้ปกครอง ในด้านทัศนคติที่มีต่อโรงเรียนก็ได้

๕. โดยการแนะนำ โรงเรียนที่มีกิจการแนะนำย่อมมีโอกาส์ใช้อิทธิพลในการแนะนำทั้งในด้านส่วนตัว อาชีพและการศึกษาของเด็ก

๒. โดยการร่วมมือกับเด็กในกิจกรรมพิเศษ หรือกิจกรรมนอกหลักสูตร การร่วมมือดังกล่าวเปิดโอกาสให้ครูสอดแทรกสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็กได้ และดูเหมือนว่าจะดีกว่าในชั้นเรียนเสียอีก เพราะเด็กรู้สึกมีความเป็นกันเองกับครูมากขึ้น และมีความเต็มใจทำตามคำแนะนำของครู

ข. การใช้อิทธิพลต่อชุมชน

๓. โดยการติดต่อทางพ่อแม่ผู้ปกครอง ตามปกติครูมีโอกาสดูติดต่อกับพ่อแม่ผู้ปกครองอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะสอดแทรกความคิดความเห็นที่เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนและแก่ชุมชนจึงมีอยู่มาก อิทธิพลของครูที่สร้างขึ้นโดยผ่านพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กมีตัวอย่างให้เห็นอยู่มาก การที่ชุมชนช่วยกันสร้างโรงเรียนหรือบริจาคสิ่งต่าง ๆ เพื่อบำรุงโรงเรียนย่อมเป็นพยานสนับสนุนความจริงข้อนี้

๔. โดยการร่วมมือในกิจการต่าง ๆ ของชุมชน กิจการที่ครูร่วมได้มีอยู่มากมายหลายอย่าง นับตั้งแต่กิจการประเภทสโมสรไปจนถึงกิจการส่วนบุคคลและส่วนรวม เช่น งานแต่งงาน งานชนบ้านใหม่ และงานวัด เป็นต้น ในการร่วมมือครูย่อมมีโอกาสสอดแทรกสิ่งที่ต้องการโน้มน้าวใจของประชาชนในชุมชนเข้าไปได้เสมอ

๕. โดยการใช้กิจการของโรงเรียน เช่น การแสดงนิทรรศการ การกีฬา การแสดงละคร และงานประจำปีของโรงเรียน เป็นต้น

๖. โดยวิธีการอย่างอื่น ๆ เช่น การเผยแพร่ข่าวและความคิดเห็นทางวิทยุกระจายเสียง การปาฐกถา และการเผยแพร่เอกสารและหนังสือ เป็นต้น

หลักในการใช้อธิพล

สิ่งที่ดีควรทำและไม่ควรทำ

เนื่องจากครูมีโอกาสดูใช้อธิพลได้หลายทาง การใช้อธิพลของครูจึงควรได้รับการระมัดระวังและควรกระทำโดยรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์และมีผลดีแก่ทุกฝ่าย หลักที่ควรยึดถือในการปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

๑. ไม่ควรใช้อธิพลเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของครูเอง
๒. ไม่ควรใช้อธิพลเพื่อก่อให้เกิดความแตกสามัคคีในหมู่คณะ
๓. ไม่ควรใช้อธิพลเพื่อสร้างทัศนคติผิด ๆ ให้แก่ผู้อื่น
๔. ไม่ควรใช้อธิพลเพื่อเป็นการทำลายล้างผู้หนึ่งผู้ใด
๕. ไม่ควรใช้อธิพลโดยพร่ำเพรื่อและปราศจากเหตุผลสมควร
๖. ควรใช้อธิพลในเมื่อเห็นว่าจะเป็นการช่วยเด็ก
๗. ควรใช้อธิพลในเมื่อเห็นว่าจะให้ประโยชน์ในด้านการศึกษา

แก้ส่วนรวม

๘. ควรใช้อธิพลในเมื่อเห็นว่าจะเป็นการแก้ปัญหากำลังเผชิญอยู่ เช่น การแตกความสามัคคี หรือความเสื่อมโทรมของศีลธรรมจรรยา

๙. ควรใช้อธิพลในเมื่อจำเป็นต้องบังคับกันอันตรายอันจะเกิดแก่วงการศึกษา

๑๐. ควรใช้อธิพลในเมื่อผลที่เกิดขึ้นจะเป็นรากฐานในการสร้างเสริมการศึกษาและชุมชน

สิทธิและการปกครองของครู

ขอบเขตของสิทธิ

สิทธิของครูมีอยู่ตามหน้าที่

พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นเจ้าของของเด็ก ครูทุกคนต้องตระหนักในความจริงชอบ การที่เด็กมาโรงเรียนหนักเพื่อมาศึกษาวิชาความรู้ มารับการอบรมสั่งสอนในสิ่งที่พ่อแม่ผู้ปกครองทางบ้านไม่สามารถทำหรือทำได้ไม่โตเท่าทางโรงเรียน เมื่อเป็นดังนี้สิทธิของครูจึงขึ้นอยู่กับหน้าที่ของโรงเรียน ครูจะถือตัวว่าเป็นเจ้าของเด็กและใช้สิทธิทำแก่เด็กตามอำเภอใจหาได้ไม่ การที่พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นเจ้าของเด็กย่อมชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนกับบ้านจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด สิทธิบางอย่างที่ครูจะใช้ไม่ว่าในด้านกรเรียนการสอน การปกครองอาจต้องได้รับความเห็นชอบจากพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กเสียก่อน ตัวอย่างเช่นจะทำโทษเด็กด้วยการเขียนต้อยอย่างรุนแรงย่อมทำไม่ได้ หรือจะกักขังเด็กไว้โดยไม่แจ้งให้พ่อแม่ผู้ปกครองทราบก็ไม่ได้ ดังนี้ เป็นต้น

สิทธิของครูมีขอบเขตเพียงใด? ครูย่อมมีสิทธิตามหน้าที่ของตนและใช้สิทธินั้นในฐานะที่เป็นผู้ได้รับการศึกษามาในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่นั้น ๆ โดยเฉพาะ สิทธิดังกล่าวเมื่อจำแนกออกเป็นรายการใหญ่ ๆ จะชี้ให้เห็นว่าขอบเขตของสิทธิของครูนั้นมีอยู่เพียงใด

๑. สิทธิในการสอน สิทธินี้เป็นของครูทุกคน ครูทุกคนมีสิทธิที่จะใช้วิธีสอนวิธีใดก็ได้ สุดแต่จะเห็นสมควรเพื่อให้การสอนบังเกิดผลดี

๒. สิทธิในการอบรมเด็ก การตั้งสอนอบรมเพื่อให้เด็กเป็นพลเมืองดี เติบโตฉลาด รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่รังเกียจเหยียดหยามซึ่งกันและกัน ฯลฯ เป็นสิทธิของครูอย่างหนึ่งซึ่งช่วยแบ่งเบาภาระของทางบ้านให้น้อยลง ขอบเขตของสิทธินี้อยู่ที่ว่าครูต้องไม่อบรมเด็กไปในแนวอันไม่พึงปรารถนาของสังคม

๓. สิทธิในการแสวงหาความรู้ นอกจากสิทธิในการสอนแล้วครูยังมีสิทธิในการเรียน อันที่จริงสิ่งไม่ใช่เรื่องของสิทธิแต่อย่างใด ควรถือว่าเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องปรับปรุงตัว ให้ก้าวหน้าทันสมัยอยู่เสมอ เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกวันและวิทยาการต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

๔. สิทธิในการเป็นประชากรทัดเทียมกับผู้อื่น ๆ การเป็นครูไม่ได้ทำให้เสียสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งไปเลยตามกฎหมาย สิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชากรทุกคน เช่น สิทธิในการศึกษา สิทธิในการเลือกอาชีพ สิทธิในการใช้สาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น

๕. สิทธิในความเป็นครู ความเป็นครูทำให้เกิดสิทธิพิเศษบางอย่างขึ้น โดยเฉพาะในกตัญญูของครูเอง ซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถมีได้ เช่นการเป็นสมาชิกคุรุสภา การเข้ารับการอบรมศึกษาต่อ ฯลฯ

๖. สิทธิในการปกครองเด็ก นอกจากพ่อแม่ผู้ปกครอง บุคคลอื่นไม่มีสิทธิ มีแต่ครูเท่านั้นที่ได้รับสิทธินี้ และสามารถใช้อำนาจอย่างเต็มที่ภายในโรงเรียน

การปกครองของครู

การปกครองมีความสำคัญและจำเป็น

ในสังคมทุกแห่งไม่ว่าสังคมเล็กหรือใหญ่ ต้องมีหัวหน้าหรือผู้ปกครอง และต้องมีผู้ถูกปกครอง ทั้งนเพื่อความสงบเรียบร้อยและเพื่อประโยชน์ของบุคคลทุกคนในสังคมนั้น การปกครองเปรียบเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้ และกระทำการต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจหมายไว้ สังคมใดก็ตามถ้าขาดการปกครองก็จะเป็นสังคมอยู่ไม่ได้ บางคนที่ต่างจะทำตามความพอใจของตน ผู้ที่ใจกว้าง อ่อนแอกว่าย่อมเสียเปรียบ นอกจากนี้สิ่งที่สังคมส่วนรวมต้องการ เช่น ถนนหนทางและปฏิบัติการสาธารณต่าง ๆ ย่อมไม่อาจมีขึ้น

ในโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีการปกครอง การเรียน การสอนก็ย่อมทำไม่ได้ เพราะเด็กจะเรียนก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ ครูเองก็อาจสอนหรือไม่สอนก็ได้ ในทำนองเดียวกัน กิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียนต้องการระบบการปกครองเข้าช่วยทั้งด้าน ขาดการปกครองเสียอย่างเดียวโรงเรียนก็จะไม่เป็นโรงเรียน ระเบียบวินัยก็เป็นอันว่ามีไม่ได้

แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองที่ดี

มีคำกล่าวที่ว่า รัฐที่ปกครองดีที่สุด คือ รัฐที่ปกครองน้อยที่สุด (The government that governs best governs least) ในโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน โรงเรียนที่มีกฎข้อบังคับมากมายย่อมสะท้อนให้เห็นสภาพของความคิดพื้นฐานของบุคคลในโรงเรียนว่าอยู่ในระดับไหน การมีกฎข้อบัญญัติมากมายย่อมแสดงว่ามีผู้ฝ่าฝืนหรือประพฤติผิดในเรื่องนั้น ๆ มาก ความ

สัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ แสดงถึงความไม่ร่วมมือระหว่างกันและกัน นอกจากนี้ การที่โรงเรียนต้องขอผู้กระเบียบข้อบังคับมาก ๆ หรือต้องปกครองมาก ๆ ยังมีผลกระทบสะท้อนต่อสุขภาพจิตของเด็กด้วย เด็กบางคนอาจมีความรู้สึกต่อต้าน ทงหมคนไม่ใช้สิ่งอันพึงปรารถนา

ปัจจุบันแนวโน้มของการปกครองมุ่งให้เด็กปกครองตนเองมากที่สุด เป็นการปกครองที่อาศัยหลักประชาธิปไตยเป็นรากฐาน แต่ยังไม่ได้หมายความว่า การปกครองตกไปอยู่ในมือเด็กโดยโรงเรียนมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ในกรณีนี้เด็กมีวุฒิภาวะสูงพอ มีความรับผิดชอบ หน้าที่ของครูคือการให้คำแนะนำ, ปรึกษา และแนะแนว ในกรณีตรงกันข้ามครูต้องดำเนินการปกครองด้วย

มีปัญหาที่นำคำนี้มาอยู่ประการหนึ่ง คือ ความสอดคล้องกันระหว่างแนวทางการปกครองของทางบ้านและโรงเรียน สำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมแต่ดั้งเดิมได้เข้าครอบงำจิตใจของบุคคลส่วนใหญ่เป็นเวลานาน ดังนั้นถึงแม้ว่าการปกครองประเทศจะเป็นระบอบประชาธิปไตยแต่ตามความรู้สึกของผู้ปกครองในเรื่องการปกครองก็ยังคงเป็นไปในรูปชดความเฉียบขาดและการใช้อำนาจบีบบังคับเด็กอยู่มาก ปัญหาหนึ่งให้ทำในท้องถิ่นที่พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กมีการศึกษาดี มีความเข้าใจในสิทธิประชาธิปไตย โรงเรียนสามารถใช้วิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยได้สะดวก แต่ในท้องถิ่นที่มีลักษณะดังกล่าว โรงเรียนต้องเริ่มด้วยการสร้างคุณเข้าใจให้แก่ประชาชนเสียก่อน และต้องค่อย ๆ สอดแทรกสิ่งที่ต้องเข้าไปทีละน้อย อย่าด่วนผลัดตามลงไป จะเกิดขัดแย้งกันจนระง

โรงเรียนและสังคม ซึ่งนับว่าเป็นผลเสียหายอย่างมาก ครูต้องไม่ลืมว่า การปกครองในโรงเรียนนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทางบ้านมิใช่น้อย

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง

การปกครองจะดีหรือไม่ดีนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักการอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ที่สำคัญคือ

๑. ครู ตามธรรมชาติครูทำหน้าที่ในการปกครอง ฉะนั้นถ้าต้องการให้เด็กเคารพยำเกรง ครูจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในด้านความประพฤติ ศีลธรรม และการแสวงหาความรู้ ในการติดต่อกับเด็ก ควรทำด้วยความสุภาพ อ่อนโยน และเห็นอกเห็นใจ พยายามเข้าใจเด็กและมองในแง่ดีได้เสมอ อนึ่งในการปฏิบัติด้านการปกครองต้องมีความเฉียบขาด ตรงไปตรงมา ปราศจากความลำเอียง ตัวครูเองต้องมีความมั่นใจในตัว ไม่โลเลเหลวไหล จะได้เป็นที่ยึดเหนี่ยวของเด็ก ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการมีสุขภาพจิตอันเป็นปกติของครู ครูจะต้องเข้าใจได้ในสุขภาพจิตของตนให้มาก ๆ เพราะถ้าครูเองไม่ปกติเสียแล้ว จะปกครองเด็กให้ดีเยี่ยมเป็นไปได้

๒. เด็ก สุขภาพของเด็กทั้งทางกายและจิตเกี่ยวข้องกับการปกครองอย่างมาก เป็นหน้าที่ของโรงเรียนต้องเข้าใจได้ หากทางส่งเสริมเป็นต้นว่า ทำห้องเรียนให้ถูกสุขลักษณะ ส่งเสริมให้เด็กเล่นกีฬา จัดทำระเบียบสุขภาพ ให้บริการสุขภาพแก่เด็ก และร่วมมือกับทางบ้าน นอกจากสุขภาพแล้วการเรียนของเด็กก็นับว่าสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกัน

ปกครองอยู่มาก เด็กที่เรียนดีส่วนมากปกครองง่าย หน้าที่ของครูอยู่ที่
การให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาการเรียนให้สามารถแก้ปัญหาของตน

๓. การจัดโรงเรียน โรงเรียนที่รก สกปรก ขาดระเบียบ จะมีปัญหาการปกครองมากกว่าโรงเรียนที่สะอาดและมีระเบียบ เหตุผล
เนื่องจากว่าความสกปรกขาดระเบียบทำให้เด็กมองไม่เห็นความสำคัญของ
โรงเรียน เด็กเองจะค่อย ๆ รับเอาภาวจะอย่างเดียวกันเข้าไว้จนเป็นนิสัย

๔. ความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน สิ่งแวดล้อม
ทางบ้านการปกครองทางบ้าน มีผลกระทบต่อกระเทือนถึงการปกครองที่
โรงเรียนความกระทบกระเทือนที่ได้รับบางเวลาก็ดี แต่บางเวลาก็ไม่ดี
โรงเรียนกับบ้านต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เพื่อแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ
อันอาจเกิดขึ้นและประสานแนวความคิดให้สอดคล้องต่อกันและกัน

เทคนิคในการปกครองชั้นเรียน

การปกครองนักเรียนในชั้นเรียนแตกต่างกับการปกครองนักเรียน
ทั้งโรงเรียนเป็นส่วนรวม แต่อาศัยหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย
อย่างเดียวกัน ครูที่ปกครองชั้นดีจะต้องอาศัยเทคนิคพิเศษช่วยเหลือ
อันได้แก่

๑. การจำชื่อนักเรียนได้แม่นยำ
๒. การให้ความเอาใจใส่แก่นักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึง
๓. การทำตัวให้กระฉับกระเฉงอยู่เสมอเพื่อเรียกความสนใจ
จากนักเรียน
๔. การเตรียมการต้อนรับอย่างดี และต้อนรับด้วยความมีชีวิตชีวา
๕. การให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ปกครองอยู่มาก เด็กที่เรียนดีส่วนมากปกครองง่าย หน้าที่ของครูอยู่ที่
การให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาการเรียนให้สามารถแก้ปัญหาของตน

๓. การจัดโรงเรียน โรงเรียนที่รก ดึกปรก ขาดระเบียบ จะมี
ปัญหาการปกครองมากกว่าโรงเรียนที่สะอาดและมีระเบียบ เหตุผล
เนื่องจากความรกปรกขาดระเบียบทำให้เด็กมองไม่เห็นความสำคัญของ
โรงเรียน เด็กเองจะค่อย ๆ รับเอาภาวะอย่างเดียวกันเข้าไว้จนเป็นนิสัย

๔. ความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน สิ่งแวดล้อม
ทางบ้านการปกครองที่บ้าน มีผลกระทบกระเทือนถึงการปกครองที่
โรงเรียนความกระทบกระเทือนที่ได้รับบางเวลาก็ดี แต่บางเวลาก็ไม่ดี
โรงเรียนกับบ้านต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เพื่อแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ
อันอาจเกิดขึ้นและประสานแนวความคิดให้สอดคล้องต่อกันและกัน

เทคนิคในการปกครองชั้นเรียน

การปกครองนักเรียนในชั้นเรียนแตกต่างกับการปกครองนักเรียน
ทั้งโรงเรียนเป็นสังฆรวม แต่อาศัยหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย
อย่างเดียวกัน ครูที่ปกครองชั้นดีจะต้องอาศัยเทคนิคพิเศษช่วย
อันได้แก่

๑. การจำชื่อนักเรียนได้แม่นยำ
๒. การให้ความเอาใจได้แก่นักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึง
๓. การทำตัวให้กระฉับกระเฉงอยู่เสมอเพื่อเรียกความสนใจ
จากนักเรียน
๔. การเตรียมการสอนมาอย่างดี และสอนด้วยความมีชีวิตชีวา
๕. การให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

๖. การแสดงความเฉยชานในการตัดสินใจในเมื่อจำเป็น
๗. การรักษาอารมณ์ให้คงที่สม่ำเสมอ
๘. การแสดงความรักใคร่ และเมตตากรุณาแก่นักเรียนทุกโอกาส
๙. การปรับปรุงบุคลิกภาพของครูเองให้ดียิ่งอยู่เสมอ
๑๐. การใช้วาจาดีภาพปราศจากการเย้ยหยัน

บทที่ ๖

หน้าที่ครูใหญ่และครูน้อย

ความรับผิดชอบของครูใหญ่

ครูใหญ่รับผิดชอบงานโรงเรียนทุกด้าน

กิจการทุกอย่างที่ดำเนินไปอย่างมีระเบียบย่อมต้องมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานและมีหัวหน้ารับผิดชอบในการประสานงานและควบคุมดูแลงานให้ดำเนินไปตามนโยบายและความมุ่งหมายที่กำหนดได้ ในโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน ผู้รับผิดชอบในฐานะเป็นหัวหน้างานคือครูใหญ่ ครูน้อย และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ คือผู้ร่วมงานที่รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายไป อีกต่อหนึ่ง การที่ครูใหญ่เป็นหัวหน้างานของโรงเรียนแสดงว่าครูใหญ่เป็นตัวจักรสำคัญที่สุดใน การสร้างความสำเร็จหรือ ความล้มเหลวให้แก่โรงเรียน เป็นบุคคลที่รับผิดชอบในงานที่ครูน้อยและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เป็นผู้นำทั้งหมด ความรับผิดชอบของครูใหญ่ที่สำคัญมีอยู่ ๕ ประการคือ

๑. รับผิดชอบ ในการดำเนินงานของ โรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้
๒. รับผิดชอบในความปลอดภัย สวัสดิภาพและพัฒนาการของเด็กทุกคนในโรงเรียน
๓. รับผิดชอบในสวัสดิภาพและความก้าวหน้าของครูในด้านวิชาการและอาชีพ

๔. รับผิดชอบในการจัดบริการที่จำเป็นแก่เด็กและครู เช่น บริการในด้านการแนะแนวสำหรับเด็ก และบริการในด้านที่อยู่อาศัยแก่ครู เป็นต้น

๕. รับผิดชอบในการหาทางให้โรงเรียนมีชื่อเสียงและมีความเจริญก้าวหน้า

ความรับผิดชอบดังกล่าวนี้ เมื่อวิเคราะห์ดูอย่างละเอียดก็จะเห็นว่าครูใหญ่จำเป็นต้องรับผิดชอบในงานทุกด้านของโรงเรียน

หน้าที่ครูใหญ่

หน้าที่สำคัญ ๕ ประการของครูใหญ่

ครูใหญ่เป็นเสมือนหนึ่งหัวหน้าครอบครัวที่ต้องดูแลกิจการบ้านช่องให้ดำเนินไปด้วยดี กิจการบางอย่างครูใหญ่ต้องลงมือทำด้วยตนเอง บางอย่างก็อาจมอบหมายให้ครูน้อยหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ทำแทน โดยครูใหญ่เป็นผู้ควบคุมดูแลให้เดินไปตามที่ตกลงกันได้ หน้าที่ของครูใหญ่อาจแบ่งเป็นส่วนใหญ่ ๆ ตามลักษณะของงานดังนี้

๑. หน้าที่ในด้านการบริหาร (Administrative Aspect)

ก. การติดต่อประสานงาน ติดต่อกับกับแผนกศึกษาธิการอำเภอหรือแผนกศึกษาธิการจังหวัด หรือหน่วยงานอื่นในจังหวัด (สำหรับโรงเรียนในลุ่มภูมิภาค) ติดต่อกับกับกองโรงเรียนรัฐบาลหรือกองการประถมศึกษา (สำหรับโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดพระนคร) ติดต่อกับกับกองโรงเรียนราษฎร์ (สำหรับโรงเรียนราษฎร์ในจังหวัด

พระนคร) การติดต่ออาจเป็นงานในด้านการศึกษาโดยตรงหรือในด้านอื่น ๆ ก็ได้ นอกจากนี้ก็มีการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยต่าง ๆ ภายในโรงเรียน

ข. การบริหารเกี่ยวกับตัวบุคคล - จัดหาครูผู้หวังดีสอนในโรงเรียนโดยพิจารณาถึงควมจำเป็นทุก ๆ ปีว่า โรงเรียนยังขาดครูอีกเท่าใด และต้องการครูสอนวิชาอะไรบ้าง จัดแบ่งหน้าที่การงานของครูและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ สำหรับงานครูนั้นหมายถึงงานในด้านการสอน การปกครอง การประชาสัมพันธ์ การวัดผลและงานธุรการด้วย (ถ้าจำเป็น) ส่วนงานของเจ้าหน้าที่หมายถึงเจ้าหน้าที่ธุรการและอื่น ๆ เช่น คณงานการโรง เป็นต้น

ค. การบริหารเกี่ยวกับวิชาการ - การวางนโยบายการเรียนการสอนและการวัดผล การจัดหลักสูตร การจัดตารางสอน การจัดครูทำการสอน การจัดหาหนังสือและอุปกรณ์การเรียนการสอน การเตรียมการก่อนเปิดภาคเรียน เช่น การสอบคัดเลือกนักเรียน การดูแลความสะอาด ความเรียบร้อยของอาคารสถานที่ การเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอน เป็นต้น การเตรียมงานระหว่างปิดภาคเรียน เช่น การซ่อมแซมสิ่งปรักหักพัง การอยู่เวรรักษาหน้าที่ เป็นต้น

ง. การปกครอง การวางระเบียบข้อบังคับ การรักษาระเบียบวินัย การพิจารณาความดีความชอบของครูและเจ้าหน้าที่ การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ภายในกลุ่มครู และภายในกลุ่มนักเรียน การส่งเสริมให้ครูได้ปรับปรุงตนเอง และการทำตัวเป็นตัวอย่างและเป็นผู้นำของครู

๒. หน้าที่ในด้านการธุรการ (Clerical Aspect)

ก. ระเบียบและสถิติต่างๆ-ระเบียบระดม ระเบียบสุขภาพ ระเบียบครู สถิติจำนวนนักเรียน สถิติการป่วยลาขาดของครู สถิติการลาออกของนักเรียน ฯลฯ

ข. การเงิน - บัญชีเงินตามงบประมาณประจำปี บัญชีเงินบำรุงประจำปี บัญชีเงินพิเศษ ทะเบียนต่างๆ ฯลฯ

ค. ตำราบรรณ-หนังสือโต้ตอบระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานราชการอื่น หนังสือโต้ตอบกับหน่วยงานที่ไม่ใช่ราชการหรือเอกชน จดระบบการเก็บเอกสารต่าง ๆ

ง. พัสดุ-เก็บรักษาพัสดุ ทำบัญชีและทะเบียนพัสดุ จัดซื้อพัสดุ ซ่อมแซมพัสดุที่ชำรุด

จ. อาคารบริเวณ-การดูแลรักษาความสะอาดของอาคารบริเวณ การซ่อมแซมสิ่งชำรุดสึกหรอ

ฉ. ยานพาหนะ-การดูแลรักษา ยานพาหนะ ตลอดจนการซ่อมแซมเพื่อให้คงสภาพใช้ได้อยู่เสมอ

๓. หน้าที่ในด้านการนิเทศการศึกษา (Supervisory Aspect)

ก. วางโปรแกรมการนิเทศการศึกษาชั้นในโรงเรียนโดยมุ่งหมายปรับปรุงสถานการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เช่น ปรับปรุงการจัดชั้นเรียน วิธีสอน การปรับปรุงตัวเด็กในโรงเรียน การปรับปรุงความรู้ความสามารถของครูในด้านวิชาการและการปฏิบัติงาน ในการนี้ตัวครูใหญ่เองต้องเรียนรู้เทคนิคการนิเทศหลายอย่าง เช่น การสังเกตการณ์ การตั้งเกณฑ์การประเมินเป็นรายบุคคล การทำประกาศเกี่ยวกับผลงาน การประชุมครู การแต่งตั้งการสอน การทำแบบทดสอบ และการทำของ

ข. ควบคุมดูแลให้งานด้านการปรับปรุงการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว โดยทำให้ความช่วยเหลือแก่ครูในทุก ๆ ด้านจำเป็น

๔. หน้าที่ในด้านประชาสัมพันธ์ (Public Relation Aspect)

ก. วางนโยบายและกำหนดโครงการการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน และโรงเรียนกับชุมชน ตามปกติโครงการมักแบ่งออกเป็นสามประเภทคือ ประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ การออกหนังสือเวียน การทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน การมีจดหมายถึงผู้ปกครอง การทำเอกสารเผยแพร่กิจการโรงเรียน ฯลฯ ประเภทการแสดง ได้แก่ การแสดงนิทรรศการต่าง ๆ การแสดงละคร การกีฬา การแสดงประจำปี ฯลฯ ประเภทสังคม ได้แก่ การติดต่อเป็นส่วนตัวระหว่างครูกับผู้ปกครอง การร่วมในงานของชุมชน เช่น งานทอดกฐิน งานบวชนาค การปฐกฐา การโต้วาที การอภิปราย การเป็นสมาชิกสโมสร ฯลฯ

ข. ควบคุมดูแลให้กิจการด้านประชาสัมพันธ์ดำเนินไปตามโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งนี้โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบและจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นให้ พร้อมส่งเสริมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้วย

๕. หน้าที่ในการวัดผล (Evaluation Aspect)

ก. จัดให้มีการวัดผลงานต่าง ๆ ทุกด้าน เพื่อพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ข. จัดให้มีการวัดผลในด้านพัฒนาการของเด็ก เพื่อพิจารณาว่า การศึกษา การปกครองและการอบรมที่นำไปนั้นบังเกิดผลแก่เด็ก

เพียงไร เป็นไปตามความมุ่งหมายหรือไม่ จะได้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ค. จัดให้มีการวัดผลในด้านความเจริญก้าวหน้าของครูและเจ้าหน้าที่สอน รวมทั้งของตัวครูใหญ่เองด้วย

หน้าที่ครูน้อย

ครูน้อยทำหน้าที่ทุกด้านร่วมกับครูใหญ่ และรับมอบหมายงานจากครูใหญ่

ครูน้อยมีความสำคัญไม่แพ้ครูใหญ่ เพราะงานส่วนใหญ่ที่สำเร็จลุล่วงไปได้นั้น เป็นผลเนื่องมาจากการปฏิบัติงานของครูน้อยเกือบทั้งสิ้น หน้าที่ของครูใหญ่มักเกี่ยวกับการควบคุมดูแลให้งานดำเนินไปตามนโยบายและโครงการที่กำหนดได้ ครูน้อยแต่ละคนย่อมมีหน้าที่หลักเหมือนกัน ทั้งในด้านบริหาร การปกครอง การเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษา และการวัดผล ความแตกต่างเป็นเพียงระดับของงานและประเภทของงานเท่านั้น เป็นต้นว่า ครูน้อยคนหนึ่งเป็นครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๔ อีกคนหนึ่งเป็นครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๒ หรือครูน้อยคนหนึ่งสอนวิชาคณิตศาสตร์มัธยม ๕-๕-๖ ส่วนอีกคนหนึ่งสอนวิชาสังคมศึกษามัธยม ๕-๕-๖ ครูน้อยบางคนต้องทำงานธุรการช่วยครูใหญ่ด้วย เช่นเป็นเจ้าหน้าที่พัสดุ หรือเจ้าหน้าที่การเงิน หรือเจ้าหน้าที่สารบรรณของโรงเรียน บางคนทำหน้าที่ควบคุมโปรแกรมกิจกรรมนักเรียน ฯลฯ การที่ครูคนใดจะได้รับหน้าที่ใดเป็นพิเศษ

นอกจากการเรียนการสอนและการปกครองนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์บอกล่วงหน้าได้ สุดแต่ความเหมาะสมของตนเองในโรงเรียนหนึ่ง ๆ ดังนั้นในการจำแนกรายการหน้าที่ครูน้อย เราจึงต้องกล่าวคุดมงานทุกแขนงที่อาจต้องทำหน้าที่ดังกล่าวมอยุดงน

๑. หน้าที่ในด้านบริหาร (Administrative Aspect)

ก. การติดต่อประสานงาน - ครูน้อยมีหน้าที่ติดต่อกับงานทุกชนิดกับครูใหญ่ งานบางอย่างที่ติดต่อกับกระทรวง ศึกษาธิการ อำเภอ หรือจังหวัด หรือบุคคลภายนอกก็จำเป็นต้องติดต่อโดยผ่านครูใหญ่ทุกกรณี

ข. การบริหารเกี่ยวกับบุคคล - ครูน้อยมีหน้าที่ร่วมมือให้คำปรึกษาแก่ครูใหญ่เกี่ยวกับประเภทและชนิดของครูที่ต้องการ และร่วมมือในการจัดแบ่งหน้าที่การทำงานที่ตนและบุคคลอื่น ๆ ต้องแบ่งกันไปทำ

ค. การบริหารเกี่ยวกับวิชาการ - ครูน้อยมีหน้าที่ร่วมมือกับครูใหญ่ในการวางนโยบายการเรียนการสอน การทำตารางสอน การจัดหาหนังสือและอื่น ๆ ทุกอย่าง ซึ่งได้กำหนดไว้ในหน้าที่ของครูใหญ่

ง. การปกครอง - นอกจากร่วมมือในการวางระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แล้ว ครูน้อยมีหน้าที่ในการปกครอง อบรมสั่งสอน ดูแลความประพฤติของนักเรียนโดยตรงด้วย ในขณะที่เดียวกันต้องวางตนให้เป็นแบบอย่างแก่ครูและนักเรียน กล่าวคือ รักษาระเบียบวินัยให้มีความเคารพต่อผู้บังคับบัญชา และส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกันและกัน

๒. หน้าที่ในด้านธุรการ (Clerical Aspect)

ก. งานในหน้าที่ของแต่ละบุคคล-การทำรายงานต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น สมุดประจำตัวนักเรียน บัญชีเวลามาเรียนของนักเรียน ระเบียบสุขภาพ แบบฟอร์มการเสียภาษีเงินได้ ฯลฯ อันเป็นสิ่งที่ครูทุกคนต้องทำ คือว่าครูน้อยต้องรักษาหน้าที่ของตน นอกจากนั้นครูน้อยคนใดรับมอบหมายให้ทำงานพิเศษ เช่น การเงิน พัสดุ หรืองานสารบรรณ ก็ต้องทำหน้าที่ต้องปฏิบัติให้ลุล่วงไปด้วย

๓. หน้าที่ในด้านการเรียนการสอน (Teaching-Learning Aspect)

ก. การศึกษาหาความรู้-ในด้านการเรียนการสอน ครูน้อยทุกคนมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

แผนการศึกษาชาติ เพื่อให้เข้าใจความมุ่งหมายและวิธีการที่จะบรรลุถึงความมุ่งหมายนั้น จะได้ทราบว่าตนควรปฏิบัติอย่างไร

หลักสูตรและประมวลการสอน เพื่อดูว่าหลักสูตรมีความมุ่งหมายอย่างไร การที่จะนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลดีที่สุดควรทำอย่างไร นอกจากนี้ต้องหาความรู้จากประมวลการสอนเพื่อให้สามารถดำเนินการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรตลอดจนได้รับความรู้เพิ่มเติมในด้านกิจกรรมและอุปกรณ์การสอน ทั้งนี้โดยตระหนักอยู่เสมอว่าประมวลการสอนไม่ใช่สิ่งที่ต้องปฏิบัติตามทุกแง่ทุกมุม การดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละโรงเรียนย่อมทำได้เสมอ

ข. การทำตารางสอน--ครูน้อยทุกคนต้องมีความรู้ในเรื่อง
การทำตารางสอน โดยเฉพาะผู้ที่เป็นครูประจำชั้นย่อมมีหน้าที่โดยตรง
ในโรงเรียนใหญ่ ๆ การทำตารางสอนเป็นงานที่ยุ่งยากมากเพราะต้อง
จัดเวลาและวิชาที่สอนตลอดจนผู้สอนให้ได้พอเหมาะไม่ซ้อนกัน การจัด
ตารางสอนในโรงเรียนใหญ่ ๆ ที่ต้องใช้ครูพิเศษและครูประจำวิชาหลาย
คนมักใช้วิธีตั้งกรรมการ หรือมอบหมายให้ครูจำนวนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ
ครูที่ไม่มีหน้าที่โดยตรงก็ต้องศึกษาดูว่าตนต้องสอนวิชาอะไร เวลา
ใด เพื่อจะได้แบ่งเวลาในการทำงานของตนได้เหมาะสม

ค. การเตรียมการสอนและการดำเนินการสอน--หน้าที่ของ
ครูน้อยที่สำคัญที่สุด อีกอย่างหนึ่งก็คือ การเตรียมการสอนและการ
ดำเนินการสอน การเตรียมการสอนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ควรเตรียมการ
สอนโดยวางโครงการระยะยาวและเตรียมการสอนเป็นประจำวัน ก่อน
ทำการสอนทุกครั้ง สำหรับการดำเนินการสอนครูน้อยมีหน้าที่รับผิดชอบ
ในการสอนเพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การสอนในทันที
หมายรวมถึงการทดสอบ และการอบรมสั่งสอนในชั้นเรียนด้วย

๔. หน้าที่ในด้านการนิเทศการศึกษา (Supervisory
Aspect)

ก. การวางโปรแกรมการนิเทศการศึกษา โดยร่วมมือกับ
ครูใหญ่และครูอื่น ๆ ในโรงเรียน เพื่อหาทางปรับปรุงการเรียนการ
สอนให้ดีขึ้น

ข. ปฏิบัติงานการปรับปรุงการเรียนการสอนตามโปรแกรม
ที่กำหนดไว้

ค. ปรับปรุงตนเอง ด้วยการขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติม เช่น อ่านตำรา ร่วมในการอบรมครู ทำการค้นคว้าทดลอง ร่วมในการสัมมนาและการอภิปรายต่าง ๆ ศึกษาหาความรู้จากเอกสารและวารสาร การศึกษา เป็นต้น

๕. หน้าที่ในด้านประชาสัมพันธ์ (Public Relation Aspect)

ก. ร่วมกับครูใหญ่และครูอื่น ๆ ในการวางนโยบายและโครงการการประชาสัมพันธ์ ลักษณะของโครงการได้กล่าวไว้แล้วในหน้าที่ครูใหญ่

ข. ดำเนินงานตามโครงการตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น ติดต่อผู้ปกครองทางบ้าน จัดงานนิทรรศการ จัดงานกีฬาประจำปี ทำเอกสารแจก เป็นต้น

ค. ช่วยกันสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างทุกฝ่ายในโรงเรียน

ง. ดำเนินการล่อใจให้มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่น และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนเต็มที่

๖. หน้าที่พิเศษ (Special Aspect)

ก. ร่วมมือกับครูใหญ่และครูอื่น ๆ ทุกครั้ง ในเมื่อมีงานพิเศษที่ทางโรงเรียนต้องทำ เช่น งานของจังหวัด เป็นต้น

ข. ครูน้อยทุกคนมีหน้าที่ส่งเสริมชื่อเสียงของโรงเรียนด้วยการรักษาเกียรติในความเป็นครูของตน

บทที่ ๗

ครูประจำชั้นและครูพิเศษ

ความแตกต่างระหว่างครูประจำชั้นและครูพิเศษ

ความแตกต่างขึ้นอยู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ

ปัจจุบันนี้ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่และโรงเรียนมัธยมเกือบทุกแห่งมีครูพิเศษช่วยทำการสอน ครูพิเศษเป็นครูที่ทำการสอนเฉพาะวิชาเท่านั้น เช่น สอนวิชาพฤกษศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หัตถศึกษา และศิลปะ เป็นต้น ครูพิเศษคนหนึ่งมักทำการสอนเพียงวิชาเดียวหรือสองวิชาเท่านั้น แต่สอนครบที่เดียวหลาย ๆ ชั้น อาจเป็นชั้นมัธยม ๕-๕-๖ หรือ มัธยม ๖ ห้อง ก, ข, ค, ง, สุดแต่ความต้องการของโรงเรียน การที่ต้องใช้ครูพิเศษก็เนื่องจากการสอนวิชาบางอย่างนั้น ครูประจำชั้นไม่สามารถทำได้ เพราะจำนวนวิชาที่ต้องสอนมีมากเกินไป หรือไม่มีความชำนาญในวิชานั้น ส่วนครูพิเศษเป็นครูที่ได้รับการฝึกฝนมาในวิชาที่ตนสอน โดยเฉพาะ และมักมีความชำนาญในการสอนวิชาดังกล่าวยิ่งกว่าครูประจำชั้น จึงถูกจัดให้ทำหน้าที่แทน

ข้อแตกต่างระหว่างครูประจำชั้นกับครูพิเศษคือ

๑. ครูประจำชั้นรับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน นนทงหมด เช่น การทำบัญชีสมุดเรียกชื่อนักเรียน การปกครองดูแลความประพฤติของนักเรียนในชั้น การอบรมสั่งสอนศิษย์รวมรวรรยา การประชุมชี้แจง

คำสั่ง ระเบียบ และข่าวต่าง ๆ ของโรงเรียน การกรอกสมุดประจำตัวนักเรียน การจัดและควบคุมดูแลการสอบประจำเดือน ประจำภาค หรือประจำปี การกรอกรายการแบบ ต. ๒ ก. และ ต. ๒ ข. เป็นต้น หน้าที่เหล่านี้ครูพิเศษไม่ทำหน้าที่รับผิดชอบ

๒. ครูประจำชั้น สอนวิชาต่าง ๆ ทุกวิชา (ในกรณีที่ไม่มีครูพิเศษ) และสอนวิชาที่เหลือจากครูพิเศษทั้งหมด (ในกรณีที่มีครูพิเศษ)

๓. ครูประจำชั้นประจำทำการสอนอยู่แต่ในชั้นที่ได้รับมอบหมายเพียงชั้นเดียว ส่วนครูพิเศษมักทำการสอนหลายชั้น

๔. ครูประจำชั้นรับหน้าที่การปกครองชั้นเรียนอย่างเต็มที่ แต่ครูพิเศษไม่ต้องรับ

ผลดีผลเสียของครูประจำชั้นและครูพิเศษ

ปัญหาเรื่องการมีครูพิเศษดีหรือไม่ดี แต่เดิมก็เป็นถกเถียงกันอยู่มาก แต่ในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าครูพิเศษเป็นสิ่งจำเป็น แม้จะมีผลเสียบ้างบางประการ แต่ผลดีก็มีอยู่มาก

ผลดีของครูประจำชั้น

๑. สามารถสนองความต้องการของเด็ก ในด้านการศึกษาและส่วนตัวได้ดี เพราะมีเวลาอยู่ใกล้ชิดเด็กมาก สามารถรู้ว่าเด็กคนไหนมีจุดอ่อนจุดเด่นอะไร มีความสนใจในเรื่องใด และมีความถนัดอย่างไร

๒. ปกครองเด็กได้ดี เพราะมีโอกาสอบรมสั่งสอนอยู่ตลอดเวลา ทำตัวอย่าง และถ่วงรื้อสร้างความสัมพันธ์กับเด็กก็ทำได้โดยง่าย

๓. สามารถใช้อิทธิพลของตนต่อเด็กได้ยั่งยืนนาน เนื่องจากไม่ต้องเคลื่อนย้ายไปที่อื่น ๆ

๔. มีโอกาสปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนได้เต็มที่ เช่น การสอนให้วิชาสัมพันธ์กัน หรือใช้อุปกรณ์การสอนช่วยในการสอน วิชาต่าง ๆ

๕. สะดวกแก่การบริหารงาน โดยเฉพาะเมื่อครูใหญ่ต้องการ ติดต่อให้นักเรียนทราบสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นส่วนรวมย่อมทำได้โดยง่าย นอกจากนั้นงานประจำของแต่ละชั้นมีผู้รับผิดชอบที่แน่นอน

ผลเสียของครูประจำชั้น

๑. ไม่สามารถสอนทุกวิชาได้เนื่องจากไม่มีเวลาหรือไม่มีความชำนาญเฉพาะ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีครูพิเศษ

๒. มีโอกาสใช้อิทธิพลทุก ๆ กับเด็กได้ เท่า ๆ กับการใช้อิทธิพลถูก

๓. อาจเกิดความเบื่อหน่ายในการงานได้ เพราะต้องทำงานซ้ำ ๆ กันอยู่ตลอดเวลาทั้งปี หรือหลาย ๆ ปีติดต่อกัน

ผลดีของครูพิเศษ

๑. สามารถสอนได้ละเอียดแม่นยำดี เพราะมีความรู้และมีความชัดเจนในวิชาที่สอนมาโดยเฉพาะ และมีเวลาเตรียมมาก

๒. สร้างความกระตือรือร้นแก่เด็กได้ดี เพราะไม่ได้พบกันบ่อยนัก

๓. เป็นการแบ่งเบาภาระของครูประจำชั้น และครูใหม่ ๆ ที่ยังไม่ชำนาญในการสอนวิชานั้น ๆ

๔. มีโอกาสเปรียบเทียบเด็กในชั้นต่าง ๆ ทำให้มองเห็นลู่ทางในการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น

ผลเสียของครูพิเศษ

๑. การสอนมักอยู่ในวงแคบเฉพาะวิชาที่ตนสอนเท่านั้น การสัมพันธ์วิชามักไม่ค่อยมี ทำให้วิชาหนักไปในด้านวิชาการมากเกินไป

๒. ความสัมพันธ์กับเด็กมีน้อย ไม่เป็นการช่วยในด้านการปกครอง โดยเฉพาะยิ่งครูพิเศษที่ถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน ก็ยิ่งเฉยเมยต่อความประพฤติของเด็กมากจน

๓. ความเข้าใจได้ในความก้าวหน้าในการเรียนของเด็กมีก็น้อย โดยถือว่าเมื่อสอนจบชั่วโมงของตนแล้วก็อันหมดหน้าที่

๔. การใช้ครูพิเศษ เท่ากับเพิ่มจำนวนครูมากจนนับเป็นการหมดเปลืองส่วนหนึ่ง

๕. สร้างปัญหา ด้านการบริหารในบางโอกาส โดยที่การติดต่องานส่วนใหญ่ก็ผ่านครูประจำชั้นแต่ไม่ผ่านครูพิเศษ

บทที่ ๘

ความร่วมมือระหว่างครู

และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ความร่วมมือขึ้นอยู่กับหลักประชาธิปไตย และหลักมนุษยสัมพันธ์

ในการปฏิบัติงานไม่ว่างานเล็กหรืองานใหญ่ ความร่วมมือระหว่างผู้ปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น การปฏิบัติงานอาชีพครูก็เช่นเดียวกัน จะต่างคนต่างทำหาได้ไม่ โดยเฉพาะเมื่อคิดงานของครูเป็นงานที่เกี่ยวกับการปรุงแต่งบุคลิกภาพและสร้างพัฒนาการในด้านต่างๆ ให้แก่เด็กด้วยแล้ว การร่วมมือระหว่างครูจึงจำเป็นมากขึ้น ในด้านงานในหน้าที่ ครูต้องร่วมมือกันทุก ๆ ระยะเวลาทีเดียว อันได้แก่

๑. การวางนโยบาย และการวางแผนงาน
๒. การจัดทำรายละเอียดแผนงาน และการแบ่งงาน
๓. การปฏิบัติงานตามแผนที่ได้วางไว้
๔. การสำรวจผลงานที่ทำไปแล้ว
๕. การวางนโยบายและการวางแผนงานที่จะดำเนินงานไปในขั้นต่อไป

การร่วมมือกันทุกระยะจะช่วยให้งานดำเนินไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะทุกฝ่ายทราบความมุ่งหมาย และมองเห็น

ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากนั้นแต่ละคนยังมีพัฒนาการไปในตัวด้วย ทั้งในด้านความรู้และอื่น ๆ อันเกิดจากผลของการได้มีประสบการณ์ในงานนั้น ๆ อนึ่ง ในแง่ของความต่อเนื่องของงาน การร่วมมือระหว่างครูย่อมช่วยรักษาไว้ไม่ให้ขาดตอนได้

ปัญหาสำคัญในการร่วมมือก็คือ ทำอย่างไรจึงจะสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวให้เกิดขึ้นได้ประการหนึ่ง และทำอย่างไรจึงจะสร้างสัมรรถภาพในการร่วมมือแก่ครูได้ ปัญหาข้อแรกขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการยอมรับเอาหลักประชาธิปไตยและหลักมนุษยสัมพันธ์ ทั้งนัยความรวมถึงครูใหญ่ ครูน้อย และบุคคลอื่น ๆ ทุกฝ่ายในโรงเรียนเมื่อเข้าใจและยอมรับหลักดังกล่าวก็นำมาปฏิบัติ โดยวางรูปงานบริหารและอื่น ๆ ให้เป็นการสนับสนุนหลักดังกล่าว สำหรับปัญหาการสร้างสัมรรถภาพในการร่วมมือให้แก่ครูนั้น ขึ้นอยู่กับการฝึกฝน ถ้าครูได้มีประสบการณ์ในด้านดังกล่าวจนเป็นนิสัย และมีการสำรวจตัวเองอยู่เสมอ ๆ ทักษะและสัมรรถภาพก็จะเกิดตามมา

การร่วมมือในด้านส่วนตัวจำเป็นเท่าๆกับในด้านการทำงาน

การร่วมมือในด้านการทำงานของครูจะบังเกิดผลดีก็ต่อเมื่อครูแต่ละคนมีไมตรีต่อกันเป็นอันดี ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ส่วนตัว ถ้าสังเกตดูจะเห็นว่ามิงานหลายคนที่สำเร็จลงได้ เพราะความสัมพันธ์ส่วนตัวด้วยเหตุนี้การร่วมมือระหว่างครูในด้านส่วนตัวจึงสำคัญและจำเป็น ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าในด้านการทำงาน ในทางปฏิบัติครูควรหมั่นไปเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน เมื่อเพื่อนครูมีความเดือดร้อนก็ให้ความช่วยเหลือตามควรแก่กรณี ในยามที่มกกิจกรรมพิเศษที่บ้าน เช่น งานขนบ้านใหม่ งาน

บวชนาค งาน ไก่จุก ฯลฯ ก็มีการไปร่วมและให้ความช่วยเหลือ การกระทำในทำนองนี้จะช่วยส่งเสริมความสามัคคี การแตกความสามัคคี แบ่งพรรคแบ่งพวก ดูถูกดูหมิ่นซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่ไม่ควรให้มันขึ้น ครูทุกคนควรยึดมั่นในหลักที่ว่า ความสามัคคีเป็นบ่อเกิดแห่งกำลัง เมื่อมีกำลังแล้วการปฏิบัติงานก็บรรลุผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น

การปฏิบัติของครูต้องคำนึงทั้งสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

การส่งเสริมความร่วมมือนอกจากจะอาศัยหลักใหญ่ ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีข้อปฏิบัติอีกหลายประการที่ครูควรยึดถือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันให้ดีขึ้น ดังจะได้จำแนกออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. ควรมีความรู้สึกเสมอว่า ครูทุกคนเป็นเพื่อนที่ดีได้ และควรผูกมิตรด้วย
๒. พยายามทำความเข้าใจกันและกันทุก โอกาส
๓. ยกเอาดีดดีภาพและพัฒนาการ ของเด็กมาเป็นหลักในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนถึงอื่น ๆ
๔. ไม่ใช่วิชีตำหนิผู้อื่นเพื่อหาความดีได้ตัว
๕. พยายามเรียนรู้จากการสังเกตพิจารณา อย่าปล่อยให้สิ่งเด็ก ๆ น้อย ๆ ผ่านไปเฉย ๆ
๖. ควรถือว่า ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และทางการศึกษา ภายนอกเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์
๗. อย่าติเตียนหรือนินทาซึ่งกันและกัน
๘. การติดต่อซึ่งกันและกันควรเป็นไปอย่างฉันมิตร และตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม คือคบคิดในข้อดีในกระตุก

๘. อย่าคบหาสมาคมกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจนเกินไปจนกลายเป็น
การแบ่งพรรคแบ่งพวกชน

๓๐. อย่าแสดงความคิดเห็นซึ่งใครคนหนึ่งจนออกนอกหน้า

๓๑. จงถือความเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องต้อนรับครูใหม่ และ
ให้ความช่วยเหลือเสมอ

๓๒. อย่าให้ความเป็นเพื่อนมาทำให้เสียหน้าที่การงาน

๓๓. ฝึกฝนการควบคุมอารมณ์ให้มาก

๓๔. พยายามขจัดความคิดในทางไม่ดี ในเรื่องครูหัวใหม่และ
ครูหัวเก่าเสีย และมองในแง่ของความสามารถที่แต่ละฝ่ายจะบริการให้
แก่สังคมรวม

๓๕. พฤติกรรมทุกอย่างที่จะกระทำพึงระลึกเสมอว่าเด็กกำลังเฝ้า
มองอยู่ด้วยความสนใจ และมักจะนำไปเป็นตัวอย่าง

๓๖. จงปฏิบัติต่อกันด้วยความสุภาพอ่อนโยน และด้วยความ
เห็นอกเห็นใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับหน้าที่ ความรับผิดชอบและสิทธิ

ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน เป็นปัญหา
ที่ผู้หยาบยกขึ้นมาถามเสมอ เพื่อต้องการทราบว่าความสัมพันธ์ควรเป็น
ในลักษณะใด และจะเอาอะไรมาเป็นหลักในการกำหนดลักษณะความ
สัมพันธ์นั้น ก่อนอื่นเราต้องพิจารณาว่าครูและนักเรียนที่เข้ามาในโรง
เรียนนั้นมีจุดประสงค์อะไร แต่ละฝ่ายมีหน้าที่อย่างไร หน้าที่นั้นคือ

ให้เกิดความรับผิดชอบอย่างไร และเกิดสิทธิอะไรขึ้น มีบางคนกล่าว
ว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ควรเป็นฉันพ่อกับลูกหรือ
พี่กับน้อง บางคนก็กล่าวว่าควรเป็นฉันเพื่อนต่างอายุได้ คำกล่าวนี้
ไม่มีหตุอะไรที่แน่นอน นอกจากการที่ได้เคยพบเห็น ความสัมพันธ์ใน
ลักษณะนั้น ๆ ในบางครั้งบางคราว หรือไม่ก็เอาคุณสมบัติของความ
สัมพันธ์เป็นเครื่องวัด เช่น เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก
นั้นให้คุณสมบัติที่ตายประการ เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับ
นักเรียนจึงควรเป็นแบบเดียวกัน ตามความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์
ระหว่างครูกับนักเรียนจะเป็นเหมือนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่น ๆ หา
ได้ไม่ คงต้องเป็นครูและนักเรียนอยู่นั่นเอง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าต่างฝ่าย
ต่างก็มีหน้าที่ความรับผิดชอบและสิทธิของตนโดยเฉพาะไม่ซ้ำกัน พฤติ
กรรมจะเป็นแบบฉบับเดียวกันหาได้ไม่ จริงอยู่ในบางโอกาสพฤติกรรม
อาจซ้ำกัน เช่น ครูโรงเรียนประจำอาจต้องดูแลนักเรียนที่เจ็บป่วย
เหมือนลูกหลาน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าครูได้เปลี่ยนจากความเป็น
ครูเป็นพ่อแม่ไป หรือความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกลายเป็น
ความสัมพันธ์แบบพ่อแม่กับลูกไป

ครูและนักเรียนต้องเคารพในหน้าที่

ความรับผิดชอบ และสิทธิของกันและกัน

เมื่อความสัมพันธ์อยู่กับหน้าที่ ความรับผิดชอบและสิทธิของ
ครูและนักเรียนดังกล่าวแล้ว การรักษาความสัมพันธ์จึงต้องอาศัยการที่
ต่างฝ่ายต่างเคารพซึ่งกันและกัน นักเรียนต้องเคารพในความเป็นครูของ

ครู เคารพในหน้าที่ของครู เคารพในความรับผิดชอบของครู และ
 เคารพในสิทธิที่ครูได้มาตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ในทำนองเดียวกัน
 ครูก็ต้องให้ความเคารพในสิ่งอันพึงมีพึงได้ของนักเรียนด้วย เป็นต้น
 ๕๕ ว่า ครูย่อมไม่ตัดสิทธิในการเรียนของนักเรียน ให้ความเคารพใน
 ๕๖ ความเป็นบุคคลของนักเรียน และไม่มอบหมายความรับผิดชอบที่อยู่
 นอกขอบเขตความรับผิดชอบของการเป็นนักเรียน

การให้ความเคารพแก่กันและกันเป็นความจำเป็นอันดับแรกใน
 การสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างครูกับนักเรียน ถ้าขาดไปหรือ
 หย่อนไป ความสัมพันธ์ที่ดีย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

ครูและนักเรียนต้องส่งเสริมหน้าที่

ความรับผิดชอบและสิทธิของกันและกัน

นอกจากให้ความเคารพแก่กันและกันแล้ว ขั้นตอนของการ
 สร้างความสัมพันธ์ก็คือการส่งเสริมซึ่งกันและกัน หลักข้อหนึ่งให้เห็นว่า
 ๕๗ ทั้งครูและนักเรียนจะอยู่หนึ่งเดียวหาได้ไม่ การให้ความเคารพไม่ได้หมายถึง
 ๕๘ ความว่าต่างฝ่ายต่างหยุดอยู่เฉย ๆ เพื่อปล่อยให้อีกฝ่ายหนึ่งมีเสรีในการ
 ๕๙ กระทำตามหน้าที่ตามความรับผิดชอบและตามสิทธิของตน ที่ถูกต้อง
 ๖๐ มีการช่วยส่งเสริมให้แต่ละฝ่ายบรรลุถึงจุดหมาย โดยระมัดระวัง
 ๖๑ ยกตัวอย่าง เช่น ในการเรียนการสอน ครูทำหน้าที่สอนโดยมีวัตถุประสงค์
 ๖๒ ประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดไว้และมีพัฒนาการ
 ๖๓ ก้าวหน้าไปในทางที่เหมาะสม ถ้าจะช่วยให้ครูประสบความสำเร็จ นัก
 ๖๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔

ต้องการให้นักเรียนร่วมวางแผนงาน ร่วมในการอภิปราย ร่วมในการ
จัดและดำเนินกิจกรรม ฯลฯ ถ้านักเรียนไม่ร่วมอย่างเต็มที่ งานของครู
ก็คงไม่บรรลุผล เท่ากับว่านักเรียนไม่ได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครู

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ยอมอาศัยหลักประชาธิปไตยเป็นรากฐาน

ปัญหาที่ควรพิจารณาต่อไปได้แก่หลักที่ใช้เป็นรากฐาน ในการ
สร้างความสัมพันธ์ การให้ความเคารพแก่กันและกัน หรือการส่งเสริม
ซึ่งกันและกัน เป็นแนวทางใหญ่ ๆ ซึ่งในการปฏิบัติย่อมต้องอาศัยหลัก
ประชาธิปไตยเป็นรากฐาน ความเป็นประชาธิปไตยต่อกันและกันจะช่วย
ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนให้ดีขึ้น เพราะเป็นหลัก
ที่มุ่งส่งเสริมความร่วมมืออยู่ในตัวแล้ว

สิ่งที่ครูควรปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์

การสร้างความสัมพันธ์ดังแม้ว่าจะมีหลักใหญ่ ๆ ยึดถือ แต่ก็ยังมี
ข้อปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งครูควรยึดถือ ข้อปฏิบัติเหล่านี้ดูเผิน ๆ ก็
ไม่ดูสำคัญนัก แต่ก็เป็นที่ช่วยให้เกิดผลอย่างไม่คาดฝัน

๑. แสดงความเป็นมิตรกับเด็กเสมอ
๒. ยอมรับยอม ๆ ถ้าทำได้
๓. พยายามจำชื่อเด็กและตัวเด็กให้ได้
๔. แสดงความสนใจในตัวเด็กทุกโอกาส

ไม่ว่าในโรงเรียน
หรือนอกโรงเรียน

๕. ทำตัวให้เป็นที่พึ่งของเด็กได้ทุกโอกาส
๖. ไม่ให้สิทธิพิเศษแก่เด็กคนใด หรือไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
๗. วางตัวสุภาพและอ่อนโยน
๘. เวล่านัดพบเด็ก อย่าให้เด็กต้องคอยแถมอ หรือคอยนาน

เกินกว่าเหตุ ถ้าพบไม่ได้ก็ควรแจ้งล่วงหน้า

๙. เมื่อต้องการให้เด็กรับผิดชอบอะไร ให้ถามความสมัครใจก่อนเสมอ

๓๐. ทุกครั้งที่เด็กขอความช่วยเหลือ ให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งทันที อย่าทำเฉยเมย

๓๑. ถ้าให้สัญญาอะไรไว้กับเด็ก ควรพยายามทำตามสัญญา

๓๒. พยายามขอความคิดเห็นจากเด็กเสมอ ในเมื่อเรื่องนั้น ๆ เกี่ยวพันกับตัวเด็ก

๓๓. ให้การยกย่องแก่เด็กเมื่อทำดี

๓๔. เวลาที่เด็กมาปรึกษาหารือ ให้ปฏิบัติดังนี้

ก. รับฟังด้วยความเต็มใจ

ข. ไม่แสดงอำนาจหรือแสดงว่ารู้เรื่องดีแล้ว

ค. พยายามใช้คำถามที่จะช่วยให้เด็กรู้สึกสบายใจขึ้น

ง. ยกย่องเด็กไปในตัวในสิ่งที่เห็นสมควร

จ. พยายามให้ความคิดเห็นส่วนตัวน้อยที่สุด แต่หาทางช่วยให้เด็กมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๓๕. พยายามศึกษาสภาพความเป็นมิตรของเด็กในห้องเรียนอยู่เสมอ

เสมอ

๑๖. เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นในหมู่เด็ก ให้พยายามหาทางช่วย
 บัดเบา ไม่เพิกเฉย หรือใช้วิธีรุนแรง

๑๗. มุ่งให้เด็กนับถือ มีความเชื่อมั่นในตัวครูและต้องการร่วมมือ
 มือด้วย

๑๘. มีความเป็นกันเองกับเด็ก แต่ไม่ลดตัวลงจนกระทั่งกลายเป็น
 เป็นเพื่อนกันไป

๑๙. ไม่ทำตัวแข็งกระด้างและหยาบคาย

๒๐. การติดต่อควรตรงไปตรงมา ไม่มีอะไรแอบแฝงอยู่เบื้อง
 หลัง

๒๑. ไม่นินทาเด็กคนหนึ่งต่อหน้าอีกคนหนึ่ง

๒๒. ไม่ตำหนิตชมเด็กกับครูคนอื่น โดยให้เด็กได้ยิน

๒๓. พยายามทำตัวให้เป็นที่น่าสนใจและกระฉับกระเฉงเสมอ

๒๔. มีความเมตตากรุณาและซื่อสัตย์

๒๕. ไม่ใช้อารมณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์

บทที่ ๙

ลักษณะเด็กวัยต่าง ๆ

การศึกษาในปัจจุบันมุ่งสร้างเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของเด็กโดยคำนึงถึงสภาพของเด็กแต่ละคนเป็นเกณฑ์ ลักษณะของเด็กในวัยต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูมาก เพราะการสร้างเสริมพัฒนาการนั้นครูจำเป็นต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับลักษณะความเจริญเติบโตและความต้องการของเด็ก ยกตัวอย่าง เช่น เด็กอายุ ๔ ขวบ มักไม่ชอบขยี้หนึ่ง ต้องการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ถ้าครูบังคับให้ขยี้หนึ่ง ๆ ก็เท่ากับบั่นทอนพัฒนาการของเด็ก

ลักษณะเด็กเกิดใหม่จนถึงอายุ ๕ ปี

เด็กพออายุครบเดือนจะมีการหายใจสม่ำเสมอ หัวใจเต้นเป็นปกติ อุณหภูมิของร่างกายเริ่มคงที่ไม่ขึ้นลงเหมือนเมื่อตอนแรกเกิด เนื้อหนังจะแน่นหนาทำให้เวลาอุ้มรู้สึกอึดกว่ากระบี่ การนอนหลับบ่อยเป็นเวลานาน เวลาตื่นมักชอบนอนตะแคงศีรษะไปข้างใดข้างหนึ่งที่ตนชอบพออย่างเข้าเดือนที่ ๒ หรือ ๓ จะเริ่มสามารถใช้สายตามองสิ่งทั่วจนอยู่ใกล้ตาได้ แต่ยังไม่สามารถบังคับมือให้เอื้อมไปจับได้ ระยะสามเดือนแรกเป็นระยะเริ่มต้นของการเคลื่อนไหว การเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เป็นระยะที่สมองกำลังเจริญเติบโต

เมื่ออายุครบ ๔ เดือน ระบบประสาททำงานได้ดีขึ้น เด็กจะไม่นอนหงายแต่อย่างใดแต่จะเริ่มนอนตะแคงบ้าง ถ้าจับบงชวดครึ่งชว

ควรวางขอบ ระยะเวลาการควบคุมถ่ายตาดชนมาก พฤติกรรมทางสังคม
เริ่มแสดงออกเด่นชัด เช่น หัวเราะในลำคอ และยิ้มเมื่อมีผู้มาเล่นด้วย
ระยะเวลาใช้มือยังคงทำไม่ได้ดี

เด็กอายุ ๑๒ เดือน เริ่มอยู่ไม่สุข มีอะไรอยู่ใกล้มือเป็นต้องจับ
เล่น แล้วคว้าเอาเข้าปากทันที อาการแสดงถึงความเจริญเติบโตทาง
สังคมเด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น มีการรุมกับผู้มาทักทายทั้งที่เป็นคนในบ้าน และ
ที่เป็นคนแปลกหน้า เวลาที่มีผู้พูดอยู่ใกล้ ๆ ก็จะมีเสียง และบางทีก็ฟังเสียง
ของตัวเอง ระยะเวลาความเป็นระยะสั้น ๆ ระยะหนึ่งพัฒนาการของเด็ก
เริ่มเข้าสู่จุดสุดยอด อย่างไรก็ตามเด็กวัยนี้มักมีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นเหมือน
กัน เช่น ปัญหาการทรงตัว การปรับตัวในด้านสังคม เป็นต้น

ในเดือนที่ ๓๐ เด็กเริ่มคืบได้ ความริเริ่ม และประสิทธิภาพมี
มากขึ้น ระยะเวลาเป็นระยะที่เริ่มมีความสนใจกับความสูง ซึ่งเป็นขั้นตอน
ไปของความเจริญเติบโต การนั่งทำตัวเอง แต่การยืนยังต้องการพยุงช่วย
สำหรับการควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ระยะเวลาเด็กทำได้ดี
เป็นต้นว่า เมื่อเอาเส้นด้ายวางไว้ใกล้สามารถหยิบขึ้นมาได้ ความรู้สึกใน
ด้านความตึกและความหนาเกิดขึ้น สามารถตั้งของในกระป๋องได้ ใน
ด้านสังคมสามารถจำแนกคนแปลกหน้า และคนในบ้านออกจากกันได้
เริ่มทำเสียงตามผู้เลี้ยงท่านองหัดพูด

เด็กที่มีอายุครบหนึ่งปี เรียกว่าได้ผ่านขั้นพัฒนาการมาเป็น
อันมาก การคาดานจะเป็นไปอย่างคล่องแคล่ว แต่ยังเดินด้วยตนเองไม่
ได้ อย่างไรก็ตามมีหลายสิ่งหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโต
ทั้งทางกาย ทางการควบคุมกล้ามเนื้อ และประสาทเด็กในวัยนี้ไม่

เพียงแค่ว่าหยิบเดินตายขึ้นมาได้เท่านั้น ยังสามารถใช้นิ้วหัวแม่มือและ
นิ้วชี้จับไว้ได้ด้วย มีข้อน่าสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าปล่อยไว้กับของ
เดิน เด็กจะจับแต่ละอันแล้วโยนทิ้งหรือทำหล่นไป เป็นการแสดงว่ายังไม่
ไม่สามารถพ่วงเคียงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ๆ สำหรับด้านสังคมเด็กใน
วัยนี้รู้สึกว่าอะไรเป็นอะไร ชอบให้มีคนอยู่ด้วยมาก ๆ ชอบเล่นกับการ
เล่นต่าง ๆ และเริ่มอ่านอารมณ์ของผู้อื่นได้บ้าง

อายุหนึ่งปีหกเดือน เป็นวัยที่เด็กกำลังซนมาก มีการขยับนิ้วโป้ง
นิ้วชี้ จับโน่นตึงนี้ ถ้ามีของเล่นก็จะเดินไปทิ้งไป แล้วกลับมามีใหม่
ความสนใจมีอยู่เฉพาะปัจจุบัน ความเข้าใจเกี่ยวกับอนาคตยังไม่มี เด็ก
วัยนี้เป็นวัยที่น่ารัก และกำลังจะพ้นจากความเป็นเด็กอ่อนในไม่ช้า

เด็กอายุ ๒ ปี ถือว่าพ้นจากวัยทารกระยะต้นและเริ่มเข้าสู่ระยะ
หลัง ความสามารถในด้านต่าง ๆ นับว่าสูงขึ้นมา เช่น เดินได้โดยไม่ล้ม
เปิดหน้าต่างได้ จับช้อนเข้าปากได้ พูดประโยคสองหรือสามคำได้
แต่อย่างไรก็ตามลักษณะของความเป็นเด็กอ่อนก็ยังปรากฏอยู่ เช่น เวลา
เดินก็ยังไม่แข็งแรง การวิ่งก็เช่นเดียวกัน ยังไม่อาจควบคุมให้ช้าหรือ
เร็วได้ และเมื่อถึงตอนเดียวก็ยังไม่สามารถทำได้ สำหรับสิ่งหนึ่งที่เกี่ยว
กับกล้ามเนื้อของใบหน้าปรากฏว่าสามารถใช้กล้ามเนื้อขากรรไกรได้ชัดเจน
สังเกตจากการเคี้ยวอาหารทำได้โดยไม่ต้องใช้ความพยายามเหมือนเมื่อ
อายุปีหกเดือน การควบคุมประสาทบางอย่างยังทำไม่ได้ดี เช่นการ
เขียนเส้นตรงตามแนวนอน หรือการวัดแท่งสี่เหลี่ยมเป็นรูปกำแพง

ในด้านสังคม เด็ก ๒ ขวบ นี้คิดถึงตัวเองมากกว่าคนอื่น คือมี
ความใหม่เอียงไปในทาง “ของฉัน” มากกว่า “ของท่าน” ถ้าวัดอีกนัย

หนึ่งก็คือ มีแต่จะรับแต่ไม่ยอมให้ เวลาที่ยังงั้นก็จะยอมชอบใจ แต่ เวลาถูกดูหรือถูกตำหนิก็จะทำหน้าเศร้าได้เหมือนกัน

ระยะที่สำคัญที่สุดระยะหนึ่งก็คือ เมื่อเด็กอยู่ในวัย ๓ ขวบ ระยะนี้เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ แต่ก็เป็นระยะที่เด็กเริ่มมีการตัดสินใจตามลำมารถเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งในระหว่างสองสิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เป็นไปในทางดี การคิดถึงตัวเองน้อยลง และพยายามเข้าใจความต้องการของผู้อื่นมากขึ้น เป็นต้นว่า เวลาเล่นก็คอยถึงคราวของตนเสียก่อน

ในด้านกรทรงตัวก็คิดว่าเดิม กล่าวคือ เดินแกว่งแขนได้ อย่างผู้ใหญ่ สามารถกระโดด ข้างป่า ขึงเดี่ยวมุมแคบ สามารถเขียนเส้นได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน สรีระแล้วเด็กวัย ๓ ขวบ เป็นวัยที่ทำอะไรหลายอย่างทว่าใจได้ เป็นเด็กที่อยู่ในโอวาท ว่านอนสอนง่าย

ผู้ที่มีบุตรจะเห็นว่าเด็กอายุ ๔ ปี เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อ ๓ ขวบมาก โดยเฉพาะที่เคยเห็นว่าเป็นเด็กว่านอนสอนง่ายก็เปลี่ยนไปหมด ที่เห็นได้เด่นชัดก็คือ การชอบกระโดดโลดเต้น ปีนป่าย และเล่นซุกซนต่าง ๆ เด็ก ๔ ขวบมักชอบทำอะไรออกนอกกรอบนอกทาง แต่ทั้งนี้ได้หมายความว่าระบบประสาท หรือการควบคุมกลไกต่าง ๆ ของร่างกายเสื่อมลง ทุกอย่างมันคงซน มีความคิดความฝันมากขึ้น รู้สึกอยากโตเร็ว ๆ และมักชอบพูดถึงวัย ๕-๖ ขวบของตนเสมอ ระยะนี้เป็นระยะหนึ่งที่เด็กต้องการเพื่อน ความต้องการเพื่อนมีมากจนบางครั้ง ถึงกับหนีออกไปหาเพื่อนนอกบ้านก็มี การกระทำดังกล่าวทำให้เห็นว่าเด็กพยายามหาโอกาสตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง เวลาถูกขัดใจก็มักจะดื้อไม่ยอมทำอะไรเขาเฉย ๆ ฉะนั้นเป็นวัยที่เรียกว่า **วัยเด็กเล็ก**

ในปี ๕ ของอายุของเด็ก เราอาจกล่าวได้ว่า เด็กได้สร้าง
 เอกภาพให้แก่อนาคตมคอว อนึ่ง ภูมิภาคของเด็กเองก็ทำให้ตนแตก
 ต่างไปจากเมื่ออายุ ๓-๔ ขวบ ด้ยเป็นวัยที่พ่อแม่สบายใจได้ออกวาระ
 หนึ่ง คล้าย ๆ กับเป็นวัยที่เด็กนำเอาประสบการณ์ที่ตนได้รับเมื่อ ๔
 ขวบมาจัดเป็นหมวดหมู่ เป็นระยะที่ค่อนข้างสงบ จะเริ่มเปลี่ยนแปลงอีก
 ก็เมื่อ ๕ ขวบครึ่งไปแล้ว โลกแห่งความสงบของเด็กวัยนี้คือ โลกของ
 ปัจจุบัน อันได้แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ทนงรับประทานอาหารที่เคยหนึ่งเป็น
 ประจำ รถจักรยานสามล้อเล็ก ๆ สนามหลังบ้าน ห้องครัว เตียงนอน
 รั้วชายชนมข้างบ้าน ถนนหน้าบ้าน รวมทั้งห้องเรียนในโรงเรียนอนุบาล
 และเพื่อน ๆ ในโรงเรียน อย่างไรก็ตามทั้งหมดนี้ไม่มีอะไรสำคัญยิ่งไป
 กว่า แม่

ลักษณะเด็กที่อยู่ในวัยเด็ก (๖-๑๓ ปี)

อายุ ๖ ปี ๑๓ ปี เป็นวัยที่เรียกกันว่าวัยเด็ก ด้ยนั้นอาจแบ่งย่อย
 ออกได้เป็น ๓ ตอนคือ วัยเด็กตอนต้น (Early Childhood) อายุระหว่าง
 ๖ ถึง ๘ ปี วัยเด็กตอนกลาง (Middle Childhood) อายุระหว่าง ๘ ถึง
 ๑๑ ปี และวัยเด็กตอนปลาย หรือวัยก่อนวัยรุ่น (Later Childhood or
 Pre-adolescence) อายุระหว่าง ๑๑ ถึง ๑๓ ปี ในขั้นจะได้กล่าวถึงพัฒนา
 การในด้านต่าง ๆ เป็นตอน ๆ ไป รวมทั้งบทบาทของครูด้ยเพื่อจะได้
 มองเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงในด้านพัฒนาการมีผลต่อการปฏิบัติของครู
 อย่างไร

วัยเด็กตอนต้น (๖-๙ ปี)

ก. ลักษณะทั่วไป เด็กอายุระหว่าง ๖-๘ ปี มักใช้เวลา นอนประมาณ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง เหนื่อยง่าย แต่ไม่ค่อยรู้สึกว่าการพักผ่อน ภาระงานมักจะเล่นจนอยู่ตลอดเวลา ตามปกติเด็กวัยนี้มีสุขภาพสมบูรณ์ การเจ็บป่วยเกี่ยวกับโรคเด็กเป็นได้ง่ายแต่หายเร็ว การตายของเด็กวัยนี้โดยเฉพาะเมื่ออายุ ๘ ปี มักเนื่องมาจากอุบัติเหตุมากกว่าอย่างอื่น

ปัญหาเรื่องการรักษาสภาพฟันบดบดน้อยลง เพราะเด็กดูแลตัวเองได้ดีขึ้น และสามารถรับทราบการปฏิบัติอันควรและไม่ควร

ข. พัฒนาการทางกาย ระยะเวลาจะสูงขึ้นประมาณปีละ ๒-๓ นิ้ว และหนักขึ้นประมาณปีละ ๓-๖ ปอนด์ แต่หนักไม่แน่นอนเสมอไป ระยะเวลาจัดว่าเป็นระยะที่เติบโตช้า มีขนมางอกอยู่คอระยะที่อายุ ๕-๘ ปีนี้ ขาจะยาวออกอย่างรวดเร็ว ความเจริญของร่างกายลดช้าลง หน้าอกเริ่มขยายออก หัวใจโตเร็ว และในขณะเดียวกันชีพจรและการหายใจลดช้าลง

เด็กที่โครงร่างไม่สมบูรณ์ประกอบจะมองเห็นได้ชัดในระยะนี้ เด็กหญิงโดยทั่ว ๆ ไปมักโตกว่าเด็กชายที่มีอายุเท่ากัน เด็กหญิงอายุ ๖ ปี จะโตเท่ากับเด็กชายอายุ ๗ ปี

ระยะนี้ฟันน้ำนมเริ่มหลุด ความเจริญของกล้ามเนื้อยังคงดุ่ม ๆ ดอน ๆ เด็กสามารถควบคุมกล้ามเนื้อใหญ่ ๆ ได้ดีกว่ากล้ามเนื้อเล็ก ๆ การประสานงานระหว่างตากับมือ เริ่มพัฒนาในระยะนี้ ทำให้ทักษะในการใช้มือสูงขึ้น เมื่ออายุครบ ๘ ปี การควบคุมกล้ามเนื้อ

เด็ก ๆ ดั้ง นั้น เด็กจะสามารเขียน เย็บ ทอ และทำงานไม้เล็ก ๆ น้อย ๆ ได้

กิจกรรมที่ชอบทำมักเกี่ยวกับความเร็ว และการใช้กำลัง ฉะนั้น จะเห็นว่าเด็กชอบปั่นบ้าย วิ่ง กระโดด

ก. พัฒนาการทางสังคม เด็กวัยนี้เริ่มสนใจการเล่นเป็นหมู่คณะ ความเป็นเพื่อนสนิทสนมกันเริ่มพึดตัวมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่เด็กชาย และมักปรากฏว่าตอนปลายของวัยเด็กจะก่อรูปเป็น ก๊ก เป็น เหล่าชน

วัยนี้เป็นวัยที่เด็กพยายามเรียกร้องความเป็นไทแก่ตัว การแสดงออกไม่เป็นแต่เพียงในแง่ของการปฏิเสธไม่ยอมทำตามคำบอกกล่าวของผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังมองเลยไปว่าผู้ใหญ่ทำตัวเป็นเจ้า เป็นนาย เข้มงวดกดขี่เกินไป หรือไม่ก็ปราศจากความยุติธรรม

การใช้ภาษาแปลก ๆ และถ้อยคำที่ไม่สุภาพ การปล่อยตัวให้ ลักปรกมอมแมม มือไม้เปรอะเปื้อน เหล่านี้ เป็นสิ่งธรรมดาที่มักพบเห็นบ่อย ๆ

ระหว่างอายุ ๖ ถึง ๘ ปี หรือบางทีถึง ๑๐ ปี มักเป็นระยะที่เด็กชอบทะเลาะวิวาทกันเองเสมอ ในหมู่พี่ ๆ น้อง ๆ และบางครั้งก็เดินไปอย่างรุนแรง แต่มักจะเกิดกับเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง

การที่เด็กต้องการความเป็นไท ทำให้เกิดการแสดงออกในด้าน ความรับผิดชอบ การเลียนแบบการกระทำของผู้ใหญ่ การค้นหาอย่าง มีเหตุผล

เด็กอายุระหว่าง ๖-๘ ปี คบเพื่อนวัยเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ และเชื่อฟังหัวหน้าหรือลูกพี่เป็นอย่างดี ในหมู่เดียวกันก็มีกิจกรรมเปรียบเทียบความสามารถ ความรู้สึกเรื่องการแข่งขันเริ่มเกิดขึ้น

ในแง่ของเศรษฐกิจ เริ่มเข้าใจว่า ทำไมเราจึงต้องการเงิน จะได้เงินมาจากไหน ตั้งใจบ้างที่ต้องใช้เงิน ความรู้สึกรับผิดชอบในสิ่งที่มีคุณค่าเป็นเงิน เช่น เสื้อผ้า และของใช้ส่วนตัวเริ่มบังเกิดขึ้น

ปัญหาเรื่องมิตรภาพ สำหรับเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมมากกว่าอย่างอื่น ความมีความจน หรือ เชื้อชาติ คำสอน ไม่ใช่สิ่งสำคัญในการแสดงความสัมพันธ์ต่อกันและกัน

เมื่ออายุ ๖ ปี ทั้งเด็กหญิงเด็กชายเล่นรวมกันโดยไม่รู้ลึกในความแตกต่างของเพศ ในระยะที่อายุ ๗ ปี ก็ทำนองเดียวกัน แต่พออายุเริ่มเข้า ๘ หรือ ๙ ปี ความใกล้ชิดต่อเพศเดียวกันจะเกิดมากขึ้น เด็กชายก็มักเล่นกับเด็กชาย และเด็กหญิงเล่นกับเด็กหญิง

ง. พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ ในระยะที่อายุอยู่ระหว่าง ๕-๖ และ ๗ ปี ความสนใจของเด็กอยู่ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในปัจจุบัน จะขยายขอบเขตออกไปก็ต่อเมื่ออายุ ๘ ปี ดังได้เห็นได้ง่ายจากการวาดเขียน เด็กอายุ ๖ ปี จะวาดสิ่งที่ตนเห็นในลักษณะที่เป็นเครื่องหมาย (Symbol) กล่าวคือ ให้แทนสิ่งที่ตนเข้าใจก็เป็นใช้ได้ ดังนั้นบางทีรูปคนจะโตกว่าบ้าน หรือท้องฟ้าจะเป็นลายทางยาว ๆ การเปลี่ยนจากเครื่องหมายมาเป็นความจริง (Real) เริ่มเอาตอนปลาย ๆ ของวัยนี้ คือระหว่างอายุ ๑๐-๑๑ ปี ซึ่งเด็กจะเริ่มคำนึงถึงขนาดตามความเป็นจริง และความถูกต้องของสิ่งนั้น นอกจากสิ่งเกิดจากการเขียนภาพแล้ว อาจ

สังเกตได้จากการตั้งคำถามของเด็กในเรื่องต่าง ๆ เช่น พระเจ้าอยู่ที่ไหน
ภูเขาที่สูงที่สุดสูงแค่ไหน เครื่องบินสามารถบินได้สูงสุดเท่าไร ดังนั้นเป็น
ต้น หรือไม้ก็สังเกตจากของเล่น ไม่ว่าจะเป็น รถ ตุ๊กตา ฯลฯ เด็กจะ
ชอบชนิดที่เหมือนของจริง เช่น เล่นไฟด้วยไฟฟ้า ทำเสียงดังได้ ขยับตัว
ได้ หรือ ร้องได้ การเล่นโดยใช้จินตนาการต่าง ๆ สนุกสนาน

ความรู้สึกรักในเรื่องความยุติธรรมเริ่มมีขึ้น อารมณ์โดยทั่ว ๆ
ไปนับว่าอ่อนไหวง่าย - แต่มีอารมณ์ขัน ตลกคะนอง. ความรู้สึกอาย
เมื่อถูกจิกพาดพิงวิจารณ์มีมากขึ้นเป็นลำดับ

ในกรณีที่โกรธผู้ใหญ่มาก แสดงอาการชัดขึ้น จำเป็นต้องปล่อย
ให้มีการระบายอารมณ์บ้างตามสมควร

จ. พัฒนาการทางปัญญา เด็กอายุประมาณ ๖ ปี ขึ้นไป
เริ่มมีความสามารถในการอ่าน และพออายุใกล้ปีที่ ๘ จะสามารถอ่าน
ในใจได้ และสามารถเข้าใจสิ่งที่อ่านได้รวดเร็ว .

เกี่ยวกับการนับจำนวน เด็กวัย ๖ ขวบ มีความรู้ในเรื่องจำนวน
บ้างเล็กน้อยเมื่ออายุ ๗ ปี จะสามารถนับหนึ่งถึงสิบได้อย่างสบาย
สามารถทำเลขบวก ลบ อย่างง่าย ๆ สามารถบอกเวลา วัดระยะเป็นนิ้ว
เขียนตัวเลขต่าง ๆ และเข้าใจความหมายของ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ หรือ $\frac{1}{4}$ หรือ เครื่อง
หมายง่าย ๆ บางประการ

ตามสถิติในสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่าเด็กอายุ ๘ ปี รู้คำต่าง ๆ
ได้ประมาณ ๘๕๒๕ คำ เป็นคำคุณศัพท์ และกริยาพิเศษน้อยไม่บ่อย
เมื่ออายุครบ ๘ ปี จำนวนคำศัพท์ยังเพิ่มมากขึ้น

เด็กในวัยนี้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น การเขียน และส่งจดหมาย การซื้อของเล็กๆ น้อยๆ จากร้านขายของ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเด็กในวัยนี้จะมีสมาธิในเรื่องเวลาดีขึ้น แต่ในการวางแผนโครงการต่างๆ ต้องหนักระยะยาวเด็กไม่อาจทำได้

๓. บทบาทของครู ลักษณะของเด็กอายุระหว่าง ๖ ถึง ๘ ปี และพัฒนาการในด้านต่างๆ เท่าที่โตกล้าวมาแล้ว มีสิ่งซึ่งชี้ให้เห็นว่าถ้าเด็กในวัยนี้ไปโรงเรียน ครูจำเป็นต้องจัดให้เด็กได้มีเวลาเรียน เวลาเล่น และเวลาพักผ่อน ให้ได้สัดส่วนกัน ดังได้ทราบแล้วว่าเด็กเหนื่อยง่าย แต่ชอบเล่นและมีรู้จักประมาณกำลังของตน ฉะนั้นครูจึงต้องคอยดูแล

สำหรับปัญหา การเรียนจะต้องคำนึงถึงว่าเด็กยังไม่สามารถบังคับตามเนื้อเด็ก ๆ ได้สนิท ดังนั้นสิ่งต่างๆ ที่นำมาสอนจึงไม่ควรเป็นสิ่งที่ละเอียด เด็ก หรือสลับซับซ้อน ควรใช้อุปกรณ์การสอนที่มีขนาดใหญ่ มองเห็นได้ชัด จับถือได้ง่าย เนื่องจากเด็กมักเจ็บป่วยได้ง่าย ครูจึงควรให้ความเอาใจใส่ในสุขภาพของเด็กเป็นพิเศษ

การที่เด็กชอบเล่นเป็นหมู่คณะ ทำให้ครูต้องคอยช่วยเหลือให้เด็กเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน ครูอาจช่วยด้วยการจัดกิจกรรมหมู่ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

การที่เด็กพยายามเรียกร้องความเป็นไท และอยากทำอะไรด้วยตนเอง เป็นโอกาสดีที่ครูจะช่วยให้เด็กได้แสดงความคิดสร้างสรรค์เลือกทำสิ่งต่างๆ ตามความถนัดของตน เป็นการสร้างความมั่นใจในตัวให้เกิดขึ้น ครูควรพยายามส่งเสริมความสามารถพิเศษของเด็ก เป็น

กันเองกับเด็กเพื่อสร้างบรรยากาศภายในโรงเรียน ให้เป็นที่น่าอยู่สำหรับเด็ก
เด็ก ชนง ในบางโอกาสควรจัดให้เด็กได้ทำงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าง
ความรู้สึกในเรื่องที่ว่าผู้ใหญ่ที่ดีจะได้หมดไป

ในส่วนของเด็กกับการที่เด็กมองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง มี
ข้อให้เห็นว่า บทเรียนควรเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม และควรเป็น
สิ่งที่จะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสแก้ปัญหาให้ได้มีประสบการณ์ตรงมากที่สุด
เท่าที่จะมากได้ จะเป็นการทดลองด้วยตนเอง การแสดงละคร การจัด
นิทรรศการ การอ่าน การเขียน การวาด การปั้น ฯลฯ หรือประสบ
การณ์อย่างอื่น ๆ ก็ได้

วัยเด็กตอนกลาง (๗-๑๑ ปี)

ก. ลักษณะทั่วไป เด็ก ๗ ขวบ ต้องการนอนหลับประมาณ
วัน ๑๑ ชั่วโมง ส่วนเด็กอายุ ๑๐ ขวบ ประมาณวันละ ๑๐ ชั่วโมง
แต่เท่าที่เป็นอยู่ทั่วไป มักไม่ได้หลับตามนี้ เนื่องจากทางบ้านปล่อยให้
ปลดละเลย ตัวเด็กเองก็ไม่ค่อยรู้ตัวว่าต้องการพักผ่อน ดังนั้นในบาง
กรณีจึงปรากฏว่าเด็กออกกำลังกายมากจนถึงกับเป็นอันตรายแก่หัวใจ

เด็กในวัยนี้มีร่างกายแข็งแรง และสามารถรับประทานอาหาร
ได้ทุกชนิด โรคภัยไข้เจ็บไม่ค่อยมี จะมีอยู่บ้างก็ตอนอายุ ๑๐ ขวบ ที่
เด็กออกหัด หรืออีสุกอีใส หรือเป็นโรคไอกรน

การรับประทานอาหารจุประมาณร้อยละ ๖๐ ของผู้ใหญ่ ถ้าคิด
เป็นจำนวนความร้อนก็ประมาณ ๒๕๐๐ แคลอรี ต่อวัน

เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี จะสามารถดูแลตัวเองได้อย่างดี เช่น การ
รักษาแผล เค็ดค ขัด ยอก การกินยา ถ้าได้รับการอบรมดีมาแต่ต้นจะ
ปรากฏสัญนิสัยติดอยู่ตลอดไป

ข. พัฒนาการทางกาย ระยะเวลาเป็นระยะที่น่าหนักและความ
สูงเพิ่มขนอย่างช้า ๆ รูปร่างมักโค้งงอ คือ ชายาคณิตปกติ

การหายใจ การย่อยอาหาร และชีพจร เกือบเข้าสู่ปกติ
แม้ว่ายังมีการเจริญเติบโตในด้านน้อย

ปอดเจริญเติบโตเกือบเต็มที่ ความดันโลหิตก็เพิ่มขึ้น และ
ต่ำกว่าของผู้ใหญ่เพียงเล็กน้อย

สำหรับสมอง และประสาทสันหลังมีขนาดโตเท่าผู้ใหญ่ ตั้ง
แต่อายุ ๑๐ ขวบ ในวัยเดียวกันนี้ขนาดของเด็กมีขนาดโตเท่าผู้ใหญ่ด้วย
และทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์

ระยะเวลาทรงตัวไม่สู้จะสั้น เนื่องจากโครงสร้างไม่ได้ถ่วง
ตัดดังกล่าวแล้ว

ระหว่างอายุ ๘ และ ๑๐ ขวบ ความสูงเริ่มงอก อายุ ๑๑ ขวบ
ความอื่น ๆ งอกหมด

ในด้านรูปร่าง เด็กหญิงอายุ ๑๑ ขวบ จะโตกว่าเด็กชาย
ราวหนึ่งปี เด็กหญิงบางคนเมื่ออายุผ่าน ๑๑ ขวบแล้วจะโตอย่างรวดเร็ว
จนแทบเป็นสาวทีเดียว

ค. พัฒนาการสังคม ระยะเวลาเป็นระยะที่เด็กต้องการออก
กำลังกายมาก กล้ามเนื้อจะโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กจะวิ่ง กระโดดโลด
เต้นอยู่เกือบตลอดเวลา

ความสนใจในการเล่นเป็นหมู่คณะมีเพิ่มขึ้น และมีการเล่นการ
กระทำที่แปลก ๆ พิสดารออกไป เช่น ด้ร่างดา ด้ร่างกระท่อม เล่นรอบ
กองไฟ เล่นตามริมลำธาร เล่นรถจักรยาน และวิทยุ เป็นต้น การเล่น
แปลก ๆ ชนิดที่สูงสุดคือเมื่ออายุ ๑๐ ขวบ หลังจากนั้นจะลดลง

ความแตกต่างในเรื่องเพศปรากฏชัดขึ้น เด็กชายชอบเล่นกีฬา
หนัก ๆ ซึ่งเด็กหญิงไม่นิยมเล่นกัน

ความเข้าใจในเรื่องการสาธารณสุข (Public Health) ยังไม่มี
เกี่ยวกับมารยาทในสังคม เช่น การจับถ้อยแก้ว การจาม การไอ
 ฯลฯ ถ้าได้รับการอบรมมาแล้ว เด็กจะรักษาไว้ได้ดี

ความขัดแย้งกันระหว่างเด็กและพ่อแม่มักเกิดขึ้น เนื่องจาก
มาตรฐานเกี่ยวกับความประพฤติ กิริยามารยาท ที่พ่อแม่วางใจมักสูงเกิน
ความสามารถของเด็ก การขัดขืนดื้อดงจึงเกิดขึ้นบ่อย ๆ

การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ มักเกิดขึ้นเสมอ

ชอบมีส่วนร่วมในการวางแผนงานต่าง ๆ ในบ้าน แต่ขณะ
เดียวกันมักชอบนำเอามาตรฐาน หรือระเบียบปฏิบัติที่ได้รับจากเพื่อน ๆ
มาใช้ เช่น การแต่งกาย การพูด กิริยาท่าทาง การเล่น ฯลฯ

ระยะนี้เป็นระยะที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง มีลักษณะเป็น
ทั้งชุมนุมลับและเปิดเผย แต่กลุ่มที่รวมกันนั้นมักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ
๓ ถึง ๑๐ คน เป็นอย่างมาก

ในแง่เศรษฐกิจ ความเข้าใจในเรื่องการใช้จ่ายมีมากขึ้น และ
เห็นความจำเป็นในการต้องใช้เงินเพื่อซื้อของใช้ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของ

ส่วนตัวและของใช้ในบ้าน แต่ความสามารถในการที่จะใช้จ่ายอย่าง
ฉลาดยังมีน้อย เช่น การรู้จักซื้อของที่มีคุณภาพดีและราคาเบา เป็นต้น
เด็กวัย ๘ ถึง ๑๑ ขวบ พร้อมที่จะเข้าใจสังคมในวงกว้างขึ้น
เช่น การตั้งตัวรกรับแขกที่มาเยี่ยม หรือการไปเยี่ยมบ้านญาติหรือ
เพื่อนฝูง

พฤติกรรมทางสังคมที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งสำหรับเด็กวัยนี้ คือ
มักมีการกระทำที่ไม่ดีจะนำตุนัก เช่น หัวเราะโดยปราศจากสาเหตุ ทำ
ตลกต่าง ๆ หรือ ติดต่อกับเพื่อนฝูงเป็นการลับ ๆ ไม่ให้พ่อแม่รู้ เป็นต้น
ง. พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ เด็กวัยนี้มีความรู้สึก
พอใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของบ้าน แต่จะพอใจมากยิ่งขึ้นถ้าได้มี
ส่วนร่วมในกิจกรรมที่เพื่อนฝูงจัดขึ้น

อย่างไรก็ตามการเลือกภารกิจเริ่มมีมากขึ้น คือ ไม่ใช่จะ
ยอมรับทำไปเสียทุกอย่าง ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่ามีความเข้าใจ
ในผลสะท้อนอันจะเกิดจากการกระทำนั้น

ระยะนี้การเล่นแบบจินตนาการลดลงเกือบหมดหันมา
สนใจในสิ่งที่เป็นจริงแทน การปั้น การวาดเขียน การแกะสลัก การ
เลื่อยไม้ การเล่นดนตรี ทำโดคตเตยอ และเป็นไปในด้านที่พยายาม
ให้เหมือนของจริงมากที่สุด

ความรู้สึกในเรื่องจังหวัด ความแตกต่างของเสียง มีพัฒนา
การเกือบเท่าของผู้ใหญ่

เกี่ยวกับเรื่องเพศ ทั้งเด็กหญิงและชายต่างมีความรู้สึกใน
ความแตกต่างในเพศของตน โดยเฉพาะเด็กหญิงวัย ๑๑ ขวบ จะแสดง
ความรู้สึกออกมาให้เห็นได้ชัด

เด็กวัยชอบเสียงดัง เช่น ดนตรี แมว นก และเริ่มอยาก
รู้เรื่องการตีพิมพ์

ความสนใจในสิ่งต่าง ๆ มักลดลงเหลือเพียงไม่กี่อย่าง ที่
สนใจมากอยู่อย่างหนึ่งก็คือ การสะสมข้าวของ เช่น ตุ๊กตา ก้อนไม้ขีดไฟ
รูปภาพ และของเล่นประเภท รถยนต์ เครื่องบิน รถไฟเล็ก ฯลฯ

ระหว่างอายุ ๘-๑๒ ขวบ พัฒนาการในด้านการใช้เหตุผล
ความรักลึกลับ ความอดทน ความเห็นอกเห็นใจ และความซื่อ
สัตย์มีมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันเด็กทมิฬแนวโน้มว่าจะเกร จะมีการ
กระทำต่าง ๆ ให้เห็นเป็นสัญญาณบอกให้รู้

ความรู้ลึกในเรื่องวัฒนธรรมมีมากขึ้น โดยเฉพาะเกี่ยวกับ
ข้อเท็จจริงต่าง ๆ แต่ความสนใจในประวัติศาสตร์ยังอยู่ในระดับต่ำ

จ. พัฒนาการทางปัญญา โดยเฉลี่ยในสหรัฐอเมริกาเด็ก
อายุ ๘ ปี รู้คำศัพท์ต่าง ๆ ประมาณ ๓๐,๓๕๕ คำ อายุ ๑๐ ปี ประมาณ
๓๒,๔๖๐ คำ และอายุ ๑๓ ปี ประมาณ ๓๓,๘๖๕ คำ สำหรับเด็กไทยเรายัง
ยังไม่มีการวิจัยที่แน่นอนในเรื่องนี้

เด็กวัย ๘ ขวบ สามารถอ่านเรื่องราวต่าง ๆ ได้ และถ้า
เป็นเรื่องสั้นๆ ก็มีความรู้ลึกตามไปด้วย เด็ก ๑๓ ขวบ บางคนมี
ความสามารถในการอ่านเท่า ๆ ผู้ใหญ่ แต่ก็มีอยู่บ้างบางรายที่ความ
สามารถในการอ่านต่ำมาก และมีส่วนกระทบกระเทือนถึงบุคลิกภาพส่วน
รวมด้วย

ความสามารถในการจำแนกจำแนก
ลำดับเหตุการณ์ได้ดี และสามารถเรียง

การนับเลขจำนวนมาก หรือการแบ่งเป็นส่วนเล็กส่วนน้อย เป็นที่สนใจของเด็กวัยนี้มากกว่าเด็กวัยอ่อนกว่า สามารถ บวก ลบ คูณ ได้เกินกว่าหกร้อย แต่ความเข้าใจยังไม่ลึกซึ้งนัก

เด็ก ๓๓ ขวบ สามารถกะแผนงานล่วงหน้าได้หลาย ๆ สัปดาห์ มีความเข้าใจในประโยชน์ของการแบ่งงาน และการใช้ความคิดร่วมกัน

จ. บทบาทของครู สิ่งที่ครูควรเอาใจใส่ในวัยนี้ ได้แก่ อาหาร เพราะเด็กต้องการอาหารมาก ควรช่วยสอนให้รู้จักกินอาหารที่เป็นประโยชน์ อื่นๆ เกี่ยวกับความโค้งงอของร่างกายก็ควรให้เด็กเข้าใจว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในระยะหนึ่งเท่านั้น ในด้านการออกกำลังกายและการพักผ่อนควรจัดให้ได้สัดส่วนกัน ควรเปิดโอกาสให้ได้เล่นตามสมควร

เนื่องจากเด็กพอใจที่จะได้มีส่วนในการรับผิดชอบในการทำงานของหมู่คณะ ฉะนั้นครูจึงควรส่งเสริมให้มีการร่วมกันทำงานและแบ่งงานกันทำ

การวางระเบียบข้อมบังคับต่าง ๆ ควรคำนึงถึงวัยของเด็กไว้เสมอ อย่าคิดว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว และวางมาตรฐานลงไปเหมือนกับของผู้ใหญ่

ในด้านการสังคม ควรจัดกิจกรรมสำหรับเด็กแต่ละเพศให้มากชน เพราะเด็กวัยนี้ชอบอยู่แต่ในหมู่เพศเดียวกัน และมีบุคลิกภาพต่างกัน เด็กหญิงมักโตเร็วกว่าเด็กชายราว ๒ ปี

การสอนสิ่งต่าง ๆ ต้องให้เห็นจริงเห็นจัง (Realistic) มากชน ถ้าให้ได้มองเห็นประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติจริง ๆ ด้วยยิ่งดี ปัญหาต่าง ๆ ในการเรียนการสอนจัดให้สัมพันธ์ซับซ้อนได้มากชน เพราะเด็ก

สามารถเรียงลำดับความคิดให้เป็นหมวดหมู่ได้ดีแล้ว และสามารถใช้
 ความคิดหาเหตุผลได้ดีพอสมควร การฝึกฝนให้แก้ปัญหาคือจะเป็น
 ประโยชน์ในการฝึกฝนให้เด็กคิดเป็นอย่างดี.

วัยเด็กตอนปลาย (๑๑-๑๓ ปี)

ก. ลักษณะทั่วไป ระยะเวลาของการพักผ่อนไม่มากกว่าผู้
 ใหญ่เท่าใดนัก การนอนหลับใช้เวลาประมาณ ๘-๘½ ชั่วโมง ต่อวัน
 ก็นับว่าเพียงพอ ในการเดินเด็กมักเดินเกินกำลังของตัวเอง เด็กชาย
 ผู้ใหญ่มีความทนทานกว่าเด็กหญิง ความต้านทานโรคในระยะนี้มี
 น้อยกว่าก่อน ฉะนั้นจำเป็นต้องเอาใจใส่ในเรื่องสุขภาพของเด็กให้มาก
 และให้แพทย์ตรวจเป็นระยะ ๆ ไป การเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ก็มี
 เสมอ ทำให้ต้องขาดเรียนบ่อย ๆ แต่การเจ็บป่วยถึงตายมีน้อย โรค
 ที่องเลี้ยมักเป็นกันมากเพราะชอบกินจุบจิบและไม่รู้จักเลือกอาหาร

ข. พัฒนาการทางกาย ความเจริญเติบโตในระยะนี้เป็น
 อย่างรวดเร็วมาก โดยเฉพาะกระดูกอ่อนที่ยาว ๆ เช่น แขน ขา
 เด็กหญิงมักสูงกว่า และหนักกว่าเด็กชาย เด็กชายจะมี
 ไหล่กว้างขึ้น ออกสีกเข้า และร่างกายหนาขึ้น เสียงเริ่มแตกเห็นชัดกว่า
 เด็กหญิง

เริ่มเป็นสิว และร่างกายมีเหงื่อออกมาก เด็กบางคนมี
 ความยุ่งยากใจมากเพราะเรื่องนี้

เด็กหญิงบางคนเริ่มมีประจำเดือน หน้าอก และตะโพก
 ขยายตัว การมีประจำเดือนอาจทำให้เด็กตกใจได้ และถ้าไม่ได้รับการ
 แนะนำสั่งสอนมาก่อนก็อาจคิดว่าเป็นโรคภัยอย่างใดอย่างหนึ่ง

ค. พัฒนาการทางสังคม เด็กวัยชอบเล่นเป็นหมู่ เช่น ฟุตบอล บอลเดี่ยวบอลดี

การพักผ่อนหย่อนใจยังทำกันไม่ถูก ไม่ทราบว่าจะอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์แก่พัฒนาการของตน

เด็กที่มีความสามารถในการเล่น มักชอบทดลองใช้ความสามารถในกีฬาหรือเกมส์ใหม่ๆ เสมอ ส่วนที่ไม่มีความสามารถกลับตรงกันข้าม ไม่ชอบลอง

ระยะนี้ความคิดเขาเด่นคนเดียวไม่ค่อยมี และมักหนีไปในด้านเพื่อหมู่คณะ

พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์บางอย่าง เช่น ความกระตือรือร้น การเก็บตัว การมีอารมณ์รุนแรง และการเพื่อน มักปรากฏแก่เด็กบางคน

มีความรู้สึกว่าสถานะของตนในหมู่เพื่อนฝูงสำคัญกว่าพ่อแม่ และความรู้สึกนี้ทำให้ใช้เวลาอยู่กับเพื่อนมากขึ้น ความต้องการความเอาใจได้จากพ่อแม่ลดน้อยลง

ส่วนใหญ่เด็กวัยนี้ต้องการที่จะอยู่ตามลำพัง โดยอิสระและไม่ชอบให้ใครมายุ่งกับของส่วนตัวของตน

เด็กที่พัฒนาการทางสังคมไม่ปกติมักทดแทนด้วยการกินมาก หรือ เล่นมาก แล้วแต่กรณี

ในบ้านเศรษฐกิจ นับว่ามีความเข้าใจดีว่าความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ตนต้องการกับรายได้ของพ่อแม่เป็นอย่างไร และมองเห็นว่าสิ่งใดจำเป็นและสิ่งใดฟุ่มเฟือย แต่อย่างไรก็ตามเด็กวัยนี้มีความ

ต้องการมาก เช่น เสื้อผ้า ขนม ภาพยนตร์ ของใช้ส่วนตัว การขโมย
จึงมักเกิดชมนมาก

ในด้านการศึกษา รู้จักการทำตัวให้สุภาพ และพยายาม
ไม่ให้คนอื่นได้รับความกระเทือนใจ ยิ่งเพื่อนฝูงกันยิ่งระวังในเรื่อง
การตำหนิติเตียนมากที่สุด ต่างคนต่างพยายามทำตนให้เป็นที่ชอบพอ
ของเพื่อนฝูง การแข่งขันแก่งแย่งมักเกิดเฉพาะในกลุ่มของเด็กที่ความ
เจริญเติบโตแตกต่างกันมาก

ง. พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ เด็กวัยนี้ต้องการให้
ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสำคัญ ฉะนั้นเด็กที่โตช้าอาจเกิดปมด้อยขึ้นได้

ความสนใจในเพศตรงข้ามปรากฏให้เห็นจากการแสดงออก แต่
มักเป็นไปในลักษณะที่ขัดกับที่ควรเป็น เป็นต้นว่า ใช้วิธีล้อเลียน รังแก
ดิงดม เขกค้ำระเซ เขาของไปซ่อน ฯลฯ

อารมณ์ทั่ว ๆ ไป จัดว่าอ่อนไหวง่าย โดยเฉพาะเมื่อถูก
วิพากษ์วิจารณ์ ส่วนอารมณ์ร่วมกับเพื่อนฝูงค่อนข้างรุนแรง เพราะ
ฉะนั้น ถ้าเพื่อนไปมีเรื่องกับใคร ก็จะต้องพลอยเจ็บร้อนร่วมไปด้วย

ภาวะทางจิตใจนับว่าเจริญเติบโตเต็มที่ สามารถกำหนด
โครงการต่าง ๆ และดำเนินตามโครงการด้วยตนเอง ในด้านเหตุผลก็
สามารถใช้ความคิดได้

จ. พัฒนาการทางปัญญา เด็กอายุระหว่าง ๑๑-๑๓ ปี มี
ความรู้เกี่ยวกับปริมาณของสิ่งต่าง ๆ ดี การใช้คำพูดเป็นไปอย่างไม่มี
อะไรติดขัด แต่การแสดงความคิดเห็นบางสิ่งบางอย่างก็ยังคงอาศัยตัว
อย่างจริง ๆ เป็นเครื่องช่วย

ระบ๓นความสามารถในการเปรียบเทียบ รวบรวมและเรียบ
เรียงความคิดและกะประมาณเพิ่มเติม

ความเข้าใจในเหตุและผลมีมากขึ้น ช่วยให้สามารถกำหนด
แผนงานต่าง ๆ อย่างได้ผล เช่น กำหนดการไปเที่ยวมีค๓นิก การเล่นเกม
เกมส์ การจัดงานวันเร๓ง เป็นต้น

ความสามารถในการคิดเลข การเพิ่มพูนคำศัพท์ และอื่น ๆ
เกือบทุกด้านสูงขึ้นเรื่อย ๆ

จากผลการทดสอบเชาวน์ แสดงว่าระดับของเชาวน์ยังคงสูง
ขึ้น ระดับของเชาวน์ยังไม่ถึงขีดสูงสุดใ๓ยวัน

จ. บทบาทของครู บัญหาเร๓องการพักผ่อนของเด็กใ๓ขณะ
นี้ ไม่เป็นที่น่าหนักใจสำหรับครูเท่าใ๓นัก เพราะนอกจากเด็กต้องการ
พักผ่อนน้อยลงแล้ว ความเข้าใจของเด็กใ๓เร๓องการพักผ่อนก็มีมากขึ้น
อย่างไรก็ตามปัญหาการรักษาสุขภาพก็ยังมีอยู่

ความเปลี่ยนแปลงทางกาย อาจทำให้เด็กรู้สึกไม่สบายใจได้
ครูต้องพยายามช่วยให้เด็กเข้าใจว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเพียงชั่วคราว
หนึ่ง และไม่ใ๓่สิ่งที่น่าตกใจหรือเด๓อขวัญอะไร

ใ๓ด้านการเล่น เด็กสามารถเล่นกีฬาหนัก ๆ ได้มากขึ้น และ
ชอบเล่นเป็นหมู่มี๓กชน ดังนั้นจึงควรจัดกีฬาใ๓เหมาะกับความต้องการ
เช่น ฟุตบอล บาสเกตบอล และควรจัดใ๓เหมาะสมควรกับแต่ละเพศด้วย

ใ๓เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์เร๓งใ๓บางครั้งบางคร๓ว ครูจะ
ต้องพิจารณาใ๓รอบคอบว่าสาเหตุเกิดจากอะไร ถ้าเป็นเพราะโรงเรียน